

Karl Marx, Friedrich Engels, Vladimir Lenin, Joseph Stalin, Enver Hoxha

5 Classics of Marxism

Comintern (Stalinist-Hoxhaists)

<http://ciml.250x.com>

GEORGIA

Georgian Section
www.joseph-stalin.net

SHMG Press

Karl Marx Press of the Georgian section of
Comintern (SH) – Stalinist-Hoxhaists Movement of Georgia

*Manifest
komunistické
strany*

KAREL MARX
BEDŘICH ENGELS

STÁTNÍ
PEDAGOGICKÉ
NAKLADATELSTVÍ
PRAHA

Podle textu Marxových a Engelsových spisů z němčiny přeložil Ladislav Štoll
Předmluvu napsal Ivan Hřůza

Schváleno výnosem ministerstva školství ze dne 15. června 1972,
čj. 285/72-210 jako pomocná kniha k občanské nauce na školách II. cyklu.

© Státní pedagogické nakladatelství, 1972

Milý čtenáři

Nevelká knížka, kterou otevíráš, patří mezi největší a nejvýznamnější díla celé lidské historie. Není to vlastně jen knížka. Je to revoluční program. Zrodil se jako hrozba starému světu a v kapitalistických zemích mu zůstává hrozbou dodnes. Zazněl jako výzva ke všem vykořisťovaným a utlačovaným, aby se sjednotili a rozdrtili poměry, které je mění ve svůj trpný a trpící přívěsek. „Proletáři všech zemí, spojte se!“

Tato slova, jimiž knížka končí, burcovala dělníky v celém světě. Získávala je proto, poněvadž byla logickým závěrem pravdivého rozboru celého dosavadního vývoje kapitalistických společenských poměrů a ukazovala z nich reálné východisko. Pod heslem „Proletáři všech zemí, spojte se!“ stmelovaly se davy opovržených v revoluční zástupy. Tak Manifestem komunistické strany započala slavná cesta revoluční dělnické třídy. Jejím významným mezníkem byl vznik Svazu sovětských socialistických republik. Jejím dalším velikým vítězstvím bylo vytvoření socialistického tábora. Cesta se dovrší vítězstvím světové socialistické revoluce.

Oba autoři Manifestu vzešli z řad pokrokové inteligence. Karel Marx byl doktorem filozofie a také Bedřich Engels byl velmi vzdělaný člověk. Své veřejné působení započali publicistickou činností v tehdejších pokrokovém německém tisku. Zde spolupracují s politicky radikálními kruhy. Zároveň však brzy navazují styk s dělnickým hnutím. Jde o různá tajná sdružení, neboť jiné politické organizace své třídy neměli tehdy dělníci ještě možnost zakládat.

Marxovy i Engelsovy publicistické a také teoretické práce se postupně opírají o tento svůj nový základ. Nový pohled zdůrazňuje Marx již v 1843 ve svém Úvodu ke kritice Hegelovy filozofie práva, když píše: „Jako filozofie nachází v proletariátu svou *manifestační zbraň*, tak nachází proletariát ve filozofii svou *duchovní zbraň*.“ Poznávají, že boj příslušníků inteligence o osvobození lidstva může přinést podstatnější výsledky jedině tehdy, jestliže se přimknou k revolučnímu dělnickému hnutí.

Spojení s tímto hnutím vedlo ke zlomu v celém Marxově i Engelsově myšlení. Způsobilo, že se na rozdíl od jiných kritiků tehdejších společenských poměrů vzdali málo plodného abstraktního moralizování. Mís to toho zkoumali konkrétní předpoklady revolučního boje dělnické třídy a zamýšleli se nad cestami tohoto boje.

Zlomem se stává především druhá Marxova a Engelsova společná práce Německá ideologie, kterou napsali r. 1845 až 1846. O tom svědčí i jejich vlastní pozdější hodnocení. Píší, že jim šlo o to „zúčtovat se svým dřívějším filozofickým svědomím“. Ačkoliv se jim vzhledem k tehdejší cenzuře nepodařilo, aby byla kniha vytištěna, vzpomínají na ni poznámkou: „Ponechali jsme rukopis hlodavé kritice myši tím ochotněji, protože jsme dosáhli svého hlavního cíle — ujasnili jsme si věci pro sebe.“

Výrazem nového, již filozoficky materialistického a třídně orientovaného způsobu myšlení autorů Manifestu komunistické strany je i to, že jeho autoři nejsou ochotni spokojit se jen s promýšlením jednotlivých otázek a vlastní praktické jednání ponechat druhým. Naopak. Závěry, ke kterým docházejí, začínají sami prosazovat i v praxi. Tak se postupně stávají předními činiteli revolučního hnutí proletariátu a pomáhají toto hnutí formovat. Na jedno z prvních míst jejich praktické revoluční činnosti patří jejich *celoživotní práce pro založení mezinárodní proletářské strany*.

Tato práce měla řadu etap. První krok tímto směrem Marx a Engels učinili, když r. 1846 založili v Bruselu *Komunistický korespondenční výbor*. Vycházeli z toho, že jednotlivá tajná politická sdružení dělníků jsou vzájemně izolována — působí bez těsnějších kontaktů. Naproti tomu vládnoucí třídy, které proti nim vedou ostrý boj, jsou v tomto svém boji proti revolučním silám jednotné. Disponují nejen širokým policejním, soudním i vojenským aparátem, ale koordinují svůj postup i mezinárodně.

Účinný odpor formujících se revolučních sil proti tomuto tlaku proto předpokládá, aby také ony postupovaly jednotně, aby se jejich jednotlivé organizace soustavně navzájem informovaly, vyměňovaly si zkušenosti a překonávaly mylné názory i tendence, propojovaly své formy boje a poskytovaly si vzájemnou podporu. To bylo již smyslem činnosti bruselského Komunistického korespondenčního výboru.

Jeho prostřednictvím Marx a Engels získávají spojení s celou řadou tehdejších proudů a skupin revolučního dělnického hnutí. Zvláště významným mezi nimi bylo tajné sdružení *Svaz spravedlivých*. Engels z pověření bruselského Korespondenčního výboru navazuje styk s pařížskými organizacemi Svazu již v polovině r. 1846. Začátkem r. 1847 se londýnský výbor Svazu spravedlivých obrací na Marxe a Engelse s návrhem, aby se stali členy Svazu.

Vedoucí činitelé Svazu zároveň vyjadřují ochotu přijmout jako základ programu zásady vědeckého komunismu a ve shodě s nimi Svaz reorganizovat. Proto se Marx a Engels aktivně zapojují do činnosti sdružení. Engels se v létě 1847 podílí na práci sjezdu organizace, který se konal v Londýně. Sjezd mění název sdružení ze Svazu spravedlivých na *Svaz komunistů*. Zároveň nahrazuje dřívější ústřední heslo Svazu „Všichni lidé jsou bratři“ akčním heslem „Proletáři všech zemí, spojte se!“

Sjezd projednal také návrh nových stanov. Na jeho vypracování se aktivně podíleli Marx a Engels. Sjezd pak předložil návrh stanov k diskusi obcím Svazu. Ve druhé polovině r. 1847 potom píše Engels z pověření krajského výboru Svazu komunistů v Paříži návrh programu Svazu pod názvem „Zásady komunismu“

Koncem roku se pak konal druhý sjezd Svazu. Marx a Engels se ho zúčastňují. Sjezd schvaluje definitivní text stanov. Jsou také vedeny dlouhé a vyhrocené polemiky o programu organizace. Nakonec delegáti sjezdu plně přijímají Marxovy a Engelsovy názory. Pověřují je, aby vypracovali program Svazu komunistů ve formě manifestu. V lednu 1848 je program dokončen. Kolem 24. února 1848 je poprvé zveřejněn „*Manifest komunistické strany*“

Marx s Engelsem stojí v čele úsilí Svazu o praktickou realizaci programu — o zapojení sjednocujících se sil dělnické třídy do všech revolučních akcí, jež se v této době rozvíjejí v souvislosti s následky hospodářské krize roku 1847. Od počátku roku 1848 věnuje proto Svaz velkou pozornost třídním bojům ve Francii. Zároveň ovšem roste i tlak vládnoucích kruhů proti Svazu. Tak dochází koncem ledna 1848 k vypovězení Engelse z Francie za jeho revoluční činnost mezi pařížským dělnictvem a k zatčení Marxe i jeho rodiny v Bruselu počátkem března 1848, po kterém jsou okamžitě donuceni opustit Belgie.

Boj pokračuje. Marx odjíždí do Paříže, kde je zvolen předsedou nově se ustavujícího ústředního výboru Svazu komunistů. Spolu s ním je za své nepřítomnosti zvolen také Engels. Svaz se soustřeďuje na snahu ovlivnit revoluční hnutí, jež se v této době začínalo rozvíjet v Německu. Tak se myšlenky Manifestu komunistické strany neustále ověřovaly a kadry revolučního dělnického hnutí nabývaly při jejich prosazování nové a nové zkušenosti.

Poněvadž obce Svazu byly zatím organizačně slabé, šlo o to, aby se zapojily do všeobecného demokratického hnutí a vytvořily jeho levé křídlo. Později, v r. 1850, když následky hospodářské krize z r. 1847 pomílnuly, začínala všeobecná hospodářská konjunktura a revoluční hnutí se dočasně omezovalo, usilují Marx a Engels v ústředním výboru Svazu komunistů o upevnění a důkladnou přípravu strany proletariátu na budoucí boje.

V celé Evropě však postupně dochází k nástupu reakce. Vedoucí funkcionáři Svazu jsou zatýkáni. Jsou proti nim inscenovány provokační

soudní procesy. Také většina obcí Svazu pod tlakem teroru fakticky přestává existovat. Proto v listopadu 1852 schvaluje schůze londýnského kraje Svazu komunistů Marxův návrh na rozpuštění Svazu. Šlo o to, zabránit zničení jádra organizace a zachovat je jako základ nové budoucí mezinárodní proletářské strany.

K jejímu vzniku dochází r. 1864 v období narůstání nové revoluční krize v Evropě. Je to *Mezinárodní dělnické sdružení*, zvané také *I. internacionála*. Při založení této nové mezinárodní politické organizace proletariátu byla přijata jako její programový dokument tzv. Inaugurální adresa. Napsal ji Karel Marx. Charakteristickým rysem programového dokumentu je jeho přímé navázání na Manifest komunistické strany.

Inaugurální adresa vychází ze stejných myšlenek. Přitom se soustřeďuje na rozbor společenského vývoje v Evropě jen v letech 1848—1864, tj. od vydání Manifestu. Dokazuje, že závěry Manifestu odpovídají i novým podmínkám. Tak jako Manifest, rovněž Inaugurální adresa končí výzvou: „Proletáři všech zemí, spojte se!“

Při vzniku nové mezinárodní organizace revoluční dělnické třídy byl přijat také její organizační řád — Prozatímní stanovy Sdružení. Vypracoval je opět Karel Marx. Ústřední myšlenka Prozatímních stanov Sdružení je zcela shodná s dřívějšími Stanovami Svazu komunistů. Je to opět idea proletářského internacionalismu — požadavek mezinárodního sjednocení revolučního dělnického hnutí. Na tom nic nemění skutečnost, že v konkrétních otázkách výstavby organizace tu najdeme některé rozdíly.

Rozdíl je především v tom, že se jednotlivým organizacím spojeným ve Sdružení ponechává větší míra samostatnosti. Tak např. zatímco Stanovy Svazu komunistů zahrnují závazné normy individuálního členství, Prozatímní stanovy Sdružení formulují jen normy sepětí jednotlivých dělnických spolků, jež do Sdružení vstoupí. Otázky jejich vnitřního života včetně členských povinností jednotlivců ponechávají ve vlastní pravomoci členských organizací a poskytují jim takto značnou samostatnost.

Tato odlišnost zřejmě vyplynula z nové situace a ze změněných podmínek. Mezinárodní dělnické sdružení vzniklo v době, kdy dělnické hnutí již mělo daleko větší počet organizací. V zájmu jejich rychlejšího sjednocení bylo maximálně potřebné respektovat jejich méně významné zvláštnosti — alespoň tak dlouho, než se podaří přesvědčit je o vhodnosti nahradit je formami podloženými obecnější mezinárodní zkušeností. Tomu nasvědčuje celý další vývoj Sdružení.

Rozdíl je též v tom, že Stanovy Svazu komunistů zdůrazňovaly ideální charakter organizace a kladly proto požadavky na utajení celé práce. V Prozatímních stanovách Sdružení poznámky o konspirativním charakteru činnosti nejsou. Příčina byla patrně táž jako ve výše uve-

deném případě. Je ovšem skutečností, že ve své pozdější práci bylo také Sdružení pod tlakem vládnoucích tříd nuceno svou činnost do značné míry utajovat. K probíjování legálních forem boje za osvobození dělnické třídy nemělo její hnutí ani v této době ještě dostatek sil.

Po celou dobu působení Mezinárodního dělnického sdružení zastávali Marx a Engels čelná místa v jeho vedení — v Generální radě — a aktivně se podíleli na činnosti organizace. Sdružení sehrálo významnou úlohu v aktivizaci mezinárodního revolučního dělnického hnutí a ve sjednocování jeho postupu. Vrcholem praxe tohoto hnutí byla účast jeho činitelů na Pařížské komuně v r. 1871. Nešlo jen o přímou účast, ale i o podporu Komuny v druhých zemích. Komuna kromě toho poskytl Marxovi řadu cenných podnětů k propracování teoretické koncepce diktatury proletariátu.

Když byla Komuna spojenými silami francouzské a německé buržoazie poražena a utopena v krvi, vzrostl opět policejní tlak vládnoucích tříd proti organizacím revoluční dělnické třídy a zvláště proti Mezinárodnímu dělnickému sdružení. Tento tlak a s ním související nástup pravicových sil v dělnickém hnutí si nakonec vynutily přenést Generální radu Sdružení do USA (do Filadelfie), kde byla tehdy situace příznivější. Po čase však tato mezinárodní organizace revolučního proletariátu přece jen zanikla.

Myšlenky I. internacionály však působily dále. Dělnické hnutí v jednotlivých zemích nepřestává sílit. Vznikají a rozvíjejí se tehdy ještě *revoluční sociálně demokratické strany*. Dne 7. dubna 1878 se na břevenovském sjezdu ustavuje *Československá sociálně demokratická strana dělnická* jako součást rakouské sociálně demokratické strany. Trvajících a stále se zostřujících policejní i soudní perzekuce není schopna tento vývoj zastavit.

Nástup revolučního dělnického hnutí si brzy opět vynucuje vytvoření mezinárodní organizace proletariátu. Je to tzv. II. internacionála. K jejímu ustavení dochází až po smrti Karla Marxe — na sklonku života B. Engelse — roku 1889. Také II. internacionála v době svého zrodu navazuje na myšlenky Marxova a Engelsova Manifestu komunistické strany i na zkušenosti výstavby dřívějších mezinárodních organizací revolučního proletariátu.

Její nesmírným úspěchem byl obrovský růst organizovanosti revoluční dělnické třídy v jejích řadách. Vládnoucím třídám proto nezbylo, než aby alespoň v hospodářsky nejrozvinutějších zemích připustily legální činnost revolučních organizací dělnické třídy. To však mělo naopak i některé záporné důsledky. Příliv velikého počtu dosud politicky nezkušených dělníků do hnutí a přechod k legální činnosti vytvořily podmínky pro obnovu některých starších, již dávno vyvrácených iluzí. Výsledkem bylo postupné zbahnění II. internacionály a růst pravicového oportunismu v II. internacionále.

Proto když došlo k první světové válce, II. internacionála nesplnila vůči revolučnímu dělnickému hnutí svou povinnost. Nepřeměnila mezinárodní konflikt kapitálu v revoluční nástup dělnické třídy jednotlivých zemí proti vlastní buržoazii. Místo toho většina stran II. internacionály poskytla své buržoazii ve válečném konfliktu podporu. Mezinárodní organizace se nakonec rozpadla a zanikla.

Ani pak se však nepodařilo umlčet myšlenky Manifestu komunistické strany. Jejich předním nositelem se stává *strana bolševiků* (dnešní Komunistická strana Sovětského svazu), vedená dosud největším pokračovatelem díla Marxe a Engelse — Vladimírem Iljičem Uljanovem-Leninem. Strana vystupuje hned na počátku první světové války s vyzváním k dělníkům.

Odsuzuje válku jako nespravedlivou, imperialistickou — jako boj kapitalistické třídy dvou bloků hospodářsky nejvyspělejších zemí o světovládu. V zájmu tohoto boje o nové rozdělení kapitalistických zisků jsou dělníci hnáni do bratrovražedné války. Proto strana bolševiků vytyčuje program přeměnit imperialistickou válku ve válku občanskou, ve válku za svržení carského samoděržaví a panství vládnoucích vykořisťovatelských tříd v zemi vůbec. Tento program strana konkrétně propracovává a usiluje přes nepředstavitelnou perzekuci o jeho uvedení v život. Zároveň se rozhodne zcela se rozejít se zkrachovanou II. internacionálou, ovládanou pravicovými oportunisty, a místo ní založit novou, III. internacionálu.

Strana bolševiků tento svůj program důsledně splnila. Pod jejím vedením došlo v roce 1917 k vítězství Velké říjnové socialistické revoluce, která vytvořila *první socialistický stát světa*. Vzдор obrovským válečným škodám, občanské válce a vojenské intervenci mnoha kapitalistických zemí podařilo se jí tento stát dělníků a rolníků uhájit a upevnit. Tak vznikl *Svaz sovětských socialistických republik*.

Strana bolševiků dosáhla svou důsledností veliké autority u revolučních dělníků v celém světě. V kapitalistických zemích vznikají hned po válce komunistické strany podle jejího vzoru. K podpoře a urychlení tohoto procesu byl z iniciativy strany bolševiků počátkem března 1919 uspořádán v Moskvě kongres komunistických stran a sympatizujících levicových organizací i skupin ze třiceti zemí.

Delegáti ustavují *III., tj. Komunistickou internacionálu*. Kongres přijal programové dokumenty a manifest internacionály k proletariátu celého světa, vyzývající jej k boji za socialismus. Dokumenty byly výrazem *leninismu*, této konkretizace marxismu pro období imperialistického stadia kapitalismu a vítězných socialistických revolucí.

V červenci 1920 se konal druhý kongres. Soustředil se na otázky ideového a organizačního upevňování vzniklých komunistických stran. Delegáti schválili rezoluci o úloze komunistické strany v proletářské revoluci, dále stanovy Komunistické internacionály a 21 podmínek pro

přijetí politické strany do této mezinárodní organizace. Smyslem podmínek bylo zabránit pronikání oportunistu a centrismu do III. internacionály a udržet i prohlubovat skutečně komunistický charakter všech stran, které do ní vstoupí.

To byl začátek formování dnešních komunistických stran. Také ustavující sjezd Komunistické strany Československa, který se konal v květnu 1921, schválil její vstup do Komunistické internacionály. Pod jejím vedením se pak KSC po celou dobu kapitalistické předmnichovské republiky vyvíjela ve stranu schopnou stát v čele dělnické třídy a všech pracujících při uskutečňování socialistické revoluce. Do vývoje komunistických stran zasáhla druhá světová válka.

Válka dokázala, že ideové a organizační principy komunistických stran, které v jejich práci prosazovala a upevňovala Komunistická internacionála, byly správné. *Jen díky těmto principům byla Komunistická strana Sovětského svazu s to plnit své poslání i v těžkých dnech Velké vlastenecké války.* Jen díky jim obstály též komunistické strany v zemích okupovaných nacistickým Německem i fašistickou Itálií. Dokázaly se postavit v čelo národně osvobozeneckého boje. Mnohé z nich pak po ukončení války dovedly boj dělnické třídy a ostatních pracujících až k vítězství socialistické revoluce ve své zemi. Tak tomu bylo i u nás.

Komunistické strany musely v národně osvobozeneckém boji proti fašismu brát v úvahu tak širokou škálu zvláštností místních podmínek, že bylo obtížné zajišťovat jejich vedení z jediného centra. Zároveň bylo naléhavě třeba definitivně odrazit staré pomluvy fašistů a buržoazní propagandy vůbec, že prý komunisté nejednají v zájmu lidu své země, ale na cizí příkaz. Proto se předsednictvo exekutivy Komunistické internacionály v květnu 1943 usneslo tuto mezinárodní organizaci rozpustit.

III. internacionála uhájila principy Manifestu komunistické strany a marxismu vůbec jak proti buržoazii, tak i proti její páté koloně v dělnickém hnutí — proti pravcovému oportunismu. Toto své poslání mohla splnit především proto, poněvadž se opírala o konkretizaci marxismu pro podmínky 20. století, o leninismus, jehož obecnou platnost pro všechny země potvrdila.

Velmi pozitivní význam pro její činnost měla zvláště znalost některých obecně platných rysů Velké říjnové socialistické revoluce, dále pak znalost bohatých zkušeností Komunistické strany Sovětského svazu a v neposlední řadě přímá podpora této strany. Na tomto základě Komunistická internacionála vytvořila podmínky pro vítězství dalších socialistických revolucí po druhé světové válce a pro rozvoj revolučného dělnického hnutí za mír a socialismus v celém světě.

Marx, Engels, Lenin i nesčetná řada dalších představitelů a účastníků revolučního dělnického hnutí usilovali po celý život o jednotný postup komunistických stran. Potřeba tohoto jednotného postupu v boji

proti kapitalismu trvá i dnes. Má veliký význam nejen pro uhájení ideových i organizačních principů činnosti hnutí, ale také pro praktický boj za rozvoj socialistických zemí a za vítězství socialismu v celém světě. Jednota postupu nikterak nevyklučuje respektování odlišných podmínek, v nichž ta či ona komunistická strana pracuje. K zajišťování jednotného postupu se uskutečňují čas od času mezinárodní porady komunistických a dělnických stran.

O tom, jak nebezpečné důsledky má narušování jejich jednoty, bohužel přinesl řadu dokladů i náš vlastní *vývoj v roce 1968*. Tehdejší Dubčekovo vedení KSČ uvolnilo v Československu prostor k *nástupu antisocialistických sil*. Součástí jejich nástupu byl pochopitelně boj proti marxismu-leninismu a za likvidaci vedoucí úlohy komunistické strany při rozvoji naší socialistické společnosti. Antikomunistické síly, jejichž někteří představitelé pronikli až do vedení komunistické strany (např. Fr. Kriegel a O. Šik), si byly vědomy, že jejich dobrodružné pokusy naráží na kritiku druhých komunistických stran. Proto od samého počátku spojovaly svůj boj proti socialismu v naší zemi se šířením ideologie antisovětlismu a pomluv proti dalším socialistickým zemím. Očerňovaly dosavadní socialistický vývoj naší země a zároveň i celou slavnou historii boje revolučního dělnického hnutí všech zemí. To vše se dělo ve jménu tzv. demokratického socialismu, o který prý v Československu jde.

Dubčekovo vedení těmito tendencím nečelilo. Místo toho provádělo pravicově oportunistickou politiku bezzásadových kompromisů s antisocialistickými a antisovětskými silami. V letních měsících roku 1968 již tento proces pokročil tak daleko, že vznikla reálná hrozba likvidace socialismu v naší zemi. Síly naší dělnické třídy a ostatních uvědomělých stoupců socialismu a komunismu se nemohly této hrozbě postavit v cestu, neboť nebyly nikým vedeny. Proto docházelo k jejich postupné dezorganizaci a rozkladu.

Zároveň se tehdejší vedení KSČ všemožně snažilo vyhnout kritice ostatních komunistických stran. Bránilo se i účasti na mezinárodních poradách, na nichž se s touto kritikou setkávalo. A ještě víc. Ve své odpovědi na dopis pěti komunistických a dělnických stran z července 1968 a při přípravě jednání v Čierné nad Tisou tehdejší vedení komunistické strany nejen nečelilo nepřátelské buržoazně nacionalistické a antisovětské propagandě mezi naším obyvatelstvem, ale dokonce se o ně opřelo.

Socialistické zřízení Československa — tento výsledek obětavého boje mnoha generací revolučního hnutí dělnické třídy — bylo v sázce. *Jen díky bratrské pomoci socialistických zemí, které splnily vůči dělnické třídě a všem ostatním stoupcům socialismu v Československu svou internacionální povinnost*, mohly zdravé síly naší strany a všeho lidu odrazit útok antisocialistických sil a zahájit proces politické nor-

malizace i ekonomické konsolidace. Dosavadní výsledky svědčí o tom, že jsme s to úspěšně plnit úkoly vyplývající pro nás z členství ve společnosti bratrských stran a zemí.

Před více než sto dvaceti lety — v době vydání Manifestu komunistické strany — představovala organizované revoluční dělnické hnutí jen hrstka lidí, nucených navíc rozvíjet svou činnost pod tlakem policie, a proto v nejpřísnějším utajení. Naproti tomu dnes je komunistické hnutí již obrovskou silou. V zemích socialistického tábora vede společenský rozvoj směrem k výstavbě rozvinuté socialistické společnosti a rozvinutého komunismu. Působí také tam, kde je dosud kapitalistický systém. Socialistické země strhují svým příkladem i řadu národů, které se vymanily z nedávné koloniální či polokoloniální závislosti na imperialistických velmocích. Komunistické hnutí tak proniká celým současným světem. Myšlenky proletářského internacionalismu, které vyjádřil již Manifest komunistické strany, se staly silou, kterou nelze zničit ani zastavit.

RSDr. Ivan Hrůza, CSc.

**Manifest
komunistické
strany**

Evropou obchází strašidlo — strašidlo komunismu. Ke svaté štvanici na toto strašidlo se spojily všechny mocnosti staré Evropy — papež i car, Metternich i Guizot, francouzští radikálové i němečtí policajti.

Kde je opoziční strana, která by nebyla svými vládnoucími odpůrci vykřičena jako komunistická, kde je opoziční strana, která by sama opět potupnou výtku komunismu nevmetla ve tvář jak pokrokovějším opozičníkům, tak i svým reakčním odpůrcům?

Z této skutečnosti vyplývá dvojí.

Komunismus je již uznáván všemi evropskými mocnostmi za moc.

Je svrchovaný čas, aby komunisté otevřeně před celým světem vyložili své názory, své cíle a své snahy, a proti báchorkám o strašidle komunismu postavili manifest strany samé.

Proto se v Londýně shromáždili komunisté nejrůznějších národností a sepsali tento manifest, který bude uveřejněn v jazyce anglickém, francouzském, německém, italském, vlámském a dánském.

Buržoové a proletáři*

DĚJINY VŠECH DOSAVADNÍCH SPOLEČNOSTÍ**
JSOU DĚJINAMI TŘÍDNÍCH BOJŮ.

Svobodný a otrok, patricij a plebejec, baron a nevolník, cechovní mistr*** a tovaryš, zkrátka utlačovatel a utlačovaný stáli proti sobě ve stálém protikladu, vedli nepřetržitý boj, tu skrytý, tu otevřený boj, který pokaždé končil revolučním přetvořením celé společnosti nebo společným zánikem bojujících tříd.

V dřívějších dějinných epochách se téměř všude setkáváme s úplným rozčleněním společnosti na různé stavy, s celou stupnicí různých společenských postavení. Ve starém Římě to jsou patricijové, rytíři, plebejci a otroci; ve středověku feudální páni, vasalové, cechovní mistři, tovaryši a nevolníci, a kromě toho v téměř každé z těchto tříd zase zvláštní odstupňování.

Moderní buržoazní společnost, vzešlá ze zániku feudální společnosti,

Buržoazii se rozumí třída novodobých kapitalistů, kteří vlastní prostředky společenské výroby a využívají námezdní práce. Proletariátem třída novodobých námezdních dělníků, kteří nemají své vlastní výrobní prostředky, jsou nuceni, aby mohli žít, prodávat svou pracovní sílu. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888).

** To jest celé písemně dochované dějiny. Roku 1847 byla předhistorie společnosti, společenská organizace, která předcházela veškeré psané dějiny, ještě téměř neznáma. Později objevil Haxthausen pospolné vlastnictví půdy v Rusku. Maurer dokázal, že je společenským základem, z něhož v historickém vývoji vycházely všechny německé kmeny, a postupně se zjistilo, že vesnická obecina s pospolnou držbou půdy byla prvobytnou formou společnosti od Indie po Irsko. Konečně Morgan dovršil dílo svým objevením pravé povahy rodu a jeho postavení v kmeni, čímž odhalil vnitřní organizaci této prvobytné komunistické společnosti v její typické formě. Rozkladem této prvobytné obciny počíná štěpení společnosti na zvláštní, koneckonců antagonistické třídy. Pokusil jsem se probádat tento proces rozkladu ve spise „Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu“, 2. vydání, Stuttgart 1886. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.)

*** Cechovní mistr je plnoprávný člen cechu, ne však jeho hlava (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.)

třídní protiklady neodstranila. Přinesla jen nové třídy, nové podmínky útisku a nové formy místo starých.

Naše epocha, epocha buržoazie, se však vyznačuje tím, že třídní protiklady zjednodušila. Celá společnost se stále více štěpí na dva velké nepřátelské tábory, na dvě velké, přímo proti sobě stojící třídy: buržoazii a proletariát.

Ze středověkých nevolníků vzešli svobodní obyvatelé prvních měst; z tohoto svobodného obyvatelstva se vyvinuly první prvky buržoazie.

Objevení Ameriky a obeplutí Afriky otevřely vzrůstající se buržoazii nové pole působnosti. Východoindický a čínský trh, kolonizace Ameriky, směna s koloniemi, rozmnožení směnných prostředků a zboží vůbec způsobily dosud nevídaný rozkvět obchodu, mořeplavby a průmyslu, a tím rychlý rozvoj revolučního živlu v rozpadající se feudální společnosti.

Dosavadní feudální čili cechovní způsob průmyslové výroby nestačil už poptávce, rostoucí zároveň s novými trhy. Jeho místo zaujala manufaktura. Cechovní mistři byli vytlačeni průmyslovým středním stavem; dělba práce mezi různými kooperacemi ustoupila dělbě práce přímo v jednotlivé dílně.

Ale trhy stále rostly, poptávka stále stoupala. Ani manufaktura už nestačila. Tu pára a stroje provedly revoluci v průmyslové výrobě. Namísto manufaktury nastoupil moderní velký průmysl, namísto průmyslového středního stavu nastoupili průmysloví milionáři, velitelé celých průmyslových armád, moderní buržoové.

Velký průmysl vytvořil světový trh, připravený objevením Ameriky. Světový trh vyvolal nesmírný rozvoj obchodu, mořeplavby a pozemních komunikací. To působilo zpětně na rozšíření průmyslu, a tou měrou, jak rostl průmysl, obchod, mořeplavba a železnice, rozvíjela se i buržoazie, rozmnožovala své kapitály a zatlačovala do pozadí všechny třídy dochované ze středověku.

Vidíme tedy, jak sama novodobá buržoazie je produktem dlouhého vývojového procesu, řady převratů ve způsobu výroby a směny.

Každý z těchto stupňů vývoje buržoazie byl provázen odpovídajícím mu politickým pokrokem. Buržoazie — za panství feudálních pánů utlačovaný stav, v komuně* ozbrojené a samosprávné sdružení, zde ne-

„Komunami“ se nazývala ve Francii vznikající města, dokonce dřív, než si vydobyla na svých feudálních velmožích a pánech místní samosprávu a politická práva jako „třetí stav“. Všeobecně řečeno, jako země typická pro ekonomický rozvoj buržoazie je zde vzata Anglie, jako země typická pro politický vývoj buržoazie — Francie. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.) Komunou nazývali měšťané v Itálii a ve Francii svou městskou obec, když od svých feudálních pánů odkoupili nebo si na nich vynutili první samosprávná práva. (Engelsova poznámka k německému vydání z roku 1890.)

závislá městská republika, tam třetí poplatný stav monarchie,* pak za dob manufaktury protiváha šlechty ve stavovské nebo absolutní monarchii a hlavní základ velikých monarchií vůbec — si konečně po vytvoření velkého průmyslu a světového trhu vybojovala v moderním zastupitelském státě výhradní politické panství. Moderní státní moc je jen výbojem, který spravuje společné záležitosti celé buržoazní třídy.

Buržoazie sehrála v dějinách neobyčejně revoluční úlohu.

Kde se buržoazie zmocnila panství, tam zničila všechny feudální, patriarchální a idylické poměry. Zpřetrhala bezohledně pestré feudální svazky, poutající člověka k jeho „přirozenému představenému“, a neponechala mezi lidmi žádný jiný svazek než holé sobectví, než bezcinné „placení hotovými“ Utopila v ledové vodě sobecké vypočítavosti posvátnou bázeň náboženského vytržení, rytířského nadšení a šosácké sentimentality. Proměnila osobní důstojnost člověka ve směnnou hodnotu a na místo nesčetných propůjčených a řádně nabytých svobod postavila jedinou na nic se neohlížející svobodu obchodu. Zkrátka, nahradila vykořisťování zastřené náboženskými a politickými iluzemi vykořisťováním otevřeným, nestoudným, přímým a bezcinným.

Buržoazie zbavila všechny dosud ctihodné a posvátným ostychem obestřené obory činnosti jejich svatozáře. Proměnila lékaře, právníka, pátera, básníka a muže vědy ve své placené námezdní pracovníky.

Buržoazie strhla z rodinných vztahů jejich dojemně sentimentální závoj a převedla je na vztahy ryze peněžní.

Buržoazie odhalila, že brutální projev síly, kterému se reakce tolik obdivuje u středověku, měl svůj vhodný doplněk v lenosti a zahálčivosti. Teprve ona ukázala, co zmůže lidská činnost. Stvořila zcela jiné zázraky, než jsou egyptské pyramidy, římské vodovody a gotické katedrály, provedla zcela jiná tažení než stěhování národů a křížácké výpravy.

Buržoazie nemůže existovat, aniž stále vyvolává převraty ve výrobních nástrojích, aniž tedy revolucionuje výrobní vztahy, a tím i všechny společenské vztahy. První podmínkou existence všech dřívějších průmyslových tříd bylo naproti tomu nezměněné zachování starého způsobu výroby. Buržoazní epocha se od všech dřívějších epoch odlišuje neustálými převraty ve výrobě, ustavičnými otřesy všech společenských vztahů, věčnou nejistotou a pohybem. Všechny pevné, zrezivělé vztahy se svým doprovodem starých ctihodných představ a názorů se rozkládají, všechny nově utvořené zastarávají dříve, než mohou zkostnatět. Všechno stavovské a stojaté se vypařuje, všechno posvátné je znesvěco-

V anglickém vydání z roku 1888 připojeno za slovy „nezávislá městská republika“: „(jako v Itálii a v Německu)“ a za slovy „třetí poplatný stav monarchie“: „(jako ve Francii)“.

váno a lidé jsou nakonec donuceni podívat se na své životní postavení, na své vzájemné vztahy střízlivýma očima.

Potřeba stále rozšiřovat odbytiště pro své výrobky šťve buržoazii po celé zeměkouli. Všude se musí usazovat, všude se zařizovat, všude navazovat spojení.

Tím, že těží ze světového trhu, učinila buržoazie výrobu a spotřebu všech zemí kosmopolitickou. K veliké žalosti reakcionářů vzala průmyslu pod nohama národní půdu. Prastará národní průmyslová odvětví byla zničena a jsou denně dál ničena. Jsou vytlačována novými průmyslovými odvětvími, jejichž zavedení se stává pro všechny civilizované národy životní otázkou, takovými odvětvími, která už nezpracovávají domácí suroviny, nýbrž suroviny dovážené z nejdlehlších končin zeměkoule, a jejichž tovární výrobky se spotřebovávají nejen ve vlastní zemi, nýbrž zároveň ve všech světadílech. Místo starých potřeb, uspokojovaných výrobky země, vznikají nové potřeby, k jejichž uspokojení je třeba výrobků nejdálalenějších zemí a podnebních pásem. Místo staré místní a národní soběstačnosti a uzavřenosti nastupuje všestranný styk a všestranná závislost národů na sobě navzájem. To platí stejnou měrou o materiální jako o duchovní produkci. Plody duševní činnosti jednotlivých národů se stávají obecným majetkem. Národní jednostrannost a omezenost se stává nemožnější a z četných národních a místních literatur se vytváří světová literatura.

Rychlým zdokonalováním všech výrobních nástrojů a nesmírně usnadněnou dopravou strhává buržoazie všechny národy, i nejbarbarsější, na dráhu civilizace. Levné ceny jejího zboží jsou těžké dělostřelectvo, jímž srovnává se zemí všechny čínské zdi, jímž donucuje ke kapitulaci nejzarytější nenávisť barbarů k cizincům. Nutí všechny národy, aby přijaly buržoazní způsob výroby, nechťjí-li zahynout; nutí je, aby u sebe doma zaváděly takzvanou civilizaci, tj. aby se staly buržoazí. Zkrátka, tvoří si svět podle vlastního obrazu a podoby.

Buržoazie podrobila venkov panství měst. Vybudovala ohromná města, zvýšila značně počet městského obyvatelstva proti venkovskému a vymanila tak značnou část obyvatelstva z tuposti venkovského života. Jako učinila venkov závislým na městech, učinila i barbarské a polobarbarské země závislými na zemích civilizovaných, rolnické národy na národech buržoazních, Východ na Západu.

Buržoazie stále více odstraňuje roztržštěnost výrobních prostředků, majetku i obyvatelstva. Nahromadila obyvatelstvo na jednom místě, zcentralizovala výrobní prostředky a soustředila majetek v rukou několika málo lidí. Nutným důsledkem toho byla politická centralizace. Nezávislé, takřka jen svazky spolenectví spjaté provincie s různými zájmy, zákony, vládami a cly byly stmeleny v jeden národ s jednou vládou, s jedním zákonodárstvím, s jedním národním třídním zájmem, s jedinou celní hranicí.

Buržoazie vytvořila během sotva jednoho století svého třídního panství hromadnější a obrovitější výrobní síly než všechny dřívější generace dohromady. Podmanění přírodních sil, strojová výroba, použití chemie v průmyslu a zemědělství, paroplavba, železnice, elektrické telegrafy, obdělávání celých světadílů, usplavnění řek, masy obyvatelstva jako ze země vydupané — které z minulých století tušilo, že v lůně společenské práce dřímají takové výrobní síly!

Viděli jsme tedy: výrobní a směnné prostředky, na jejichž základě se vyvinula buržoazie, byly vytvořeny ve feudální společnosti. Na jistém stupni vývoje těchto výrobních a směnných prostředků neodpovídaly už poměry, za nichž feudální společnost vyráběla a směňovala — feudální organizace zemědělství a manufaktury, zkrátka feudální vlastnické vztahy — už vyvinutým výrobním silám. Brzdily výrobu, místo aby ji podporovaly. Staly se jejími okovy. Musely být rozbity, a byly rozbity.

Místo nich přišla svobodná konkurence se společenským a politickým zřízením sobě přiměřeným, s ekonomickým a politickým panstvím buržoazní třídy.

Před našimi zraky se odehrává podobný pohyb. Buržoazní výrobní a směnné vztahy, buržoazní vlastnické vztahy, moderní buržoazní společnost, která vykouzlila tak mohutné výrobní a směnné prostředky, se podobá čaroději, který už není s to zvládnout podzemní mocnosti, jež vyvolal v život. Dějiny průmyslu a obchodu jsou už po několik desetiletí jen dějinami vzpoury moderních výrobních sil proti moderním výrobním vztahům, proti vlastnickým vztahům, které jsou podmínkou existence buržoazie a jejího panství. Stačí poukázat na obchodní krize, které se periodicky opakují a stále nebezpečněji ohrožují existenci celé buržoazní společnosti. Za obchodních krizí se pokaždé ničí velká část nejen vyrobených produktů, nýbrž dokonce i už vytvořených výrobních sil. Za těchto krizí propuká společenská epidemie, která by se všem dřívějším epochám zdála nesmyslná — epidemie nadvýroby. Společnost je pojednou vržena zpět do stavu dočasného barbarství; zdá se, že ji hladomor a všeobecná pustošivá válka připravily o všechny životní prostředky; zdá se, že průmysl a obchod jsou zničeny — a proč? Protože společnost má příliš mnoho civilizace, příliš mnoho životních prostředků, příliš mnoho průmyslu, příliš mnoho obchodu. Výrobní síly, které má k dispozici, neslouží už rozvoji buržoazních vlastnických vztahů; naopak, zmohutněly příliš pro tyto vztahy, které se stávají jejich brzdou; jakmile začnou tyto překážky zdolávat, uvádějí celou buržoazní společnost do nepořádku, ohrožují existenci buržoazního vlastnictví. Buržoazní vztahy se staly tak těsnými, že už nepojmou bohatství, které vytvořily, — Čím překonává buržoazie krize? Jednak vynuceným ničením celé masy výrobních sil, jednak dobýváním nových trhů a důkladnějším využitím starých. Čím tedy? Tím, že připravuje

všestrannější a mohutnější krize a že zmenšuje prostředky, jak krizím čelit.

Zbraně, jimiž buržoazie porazila feudalismus, se nyní obracejí proti ní samé.

Ale buržoazie nejen ukula zbraně, které jí přinášejí smrt; zplodila také lidi, kteří se těchto zbraní chopí — moderní dělníky, proletáře.

Tou měrou, jak se rozvíjí buržoazie, tj. kapitál, rozvíjí se také proletariát, třída moderních dělníků, kteří mohou existovat jen dotud, dokud nalézají práci, a kteří nalézají práci jen dotud, dokud jejich práce rozmnožuje kapitál. Tito dělníci, kteří se musí prodávat po kousku, jsou zbožím jako každý jiný předmět obchodu, a proto jsou stejně vydáni na pospas všem rozmarům konkurence, všem výkyvům trhu.

V důsledku vzrůstajícího používání strojů a dělby práce přestala být práce proletářů vůbec samostatnou, a tím přestala mít pro dělníka půvab. Dělník se stává pouhým příslušenstvím stroje, vyžaduje se od něho pouze nejjednodušší, nejjednotvárnější hmat, kterému se lze velmi snadno naučit. Náklady na dělníka se proto omezují téměř výhradně na životní prostředky nezbytné k jeho obživě a udržení jeho rodu. Ale cena každého zboží, tedy i cena práce, se rovná jeho výrobním nákladům. Proto čím odpornější se stává práce, tím nižší je mzda. A nejen to: tou měrou, jak přibývá strojů a roste dělba práce, roste i množství práce, ať už tím, že se prodlužuje pracovní doba, anebo tím, že se požaduje za určitou dobu větší množství práce, že se zrychluje chod strojů atd.

Moderní průmysl proměnil malou dílnu patriarchálního mistra ve velkou továrnu průmyslového kapitalisty. Masy dělníků, směstnané v továrně, jsou organizovány po vojensku. Jako řadoví vojáci průmyslové armády jsou pod dozorem celé hierarchie poddůstojníků a důstojníků. Jsou nejen raby buržoazní třídy, buržoazního státu, každého dne a každé hodiny je také zotročuje stroj, dozorce a především sám jednotlivý buržoa-továrník. Tato despotie je tím malichernější, nenávistnější a tím více pobuřuje, čím otevřeněji prohlašuje za svůj cíl zisk.

Čím menší obratnosti a síly vyžaduje ruční práce, tj. čím víc se vyvíjí moderní průmysl, tím víc je práce mužů vytlačována prací žen a dětí. Pro dělnickou třídu přestaly mít rozdíly pohlaví a stáří společenskou platnost. Existují už jen pracovní nástroje, které vyžadují různé náklady podle stáří a pohlaví.

Když vykořisťování dělníka továrníkem tak dalece skončí, že dostane hotově vyplacenu svou mzdu, vrhnou se na něho druhé části buržoazie — domácí pán, kramář, majitel zastavárny aj.

Dosavadní nižší vrstvy středních stavů — drobní průmyslníci, malí obchodníci a rentiéři, řemeslníci a rolníci — všechny tyto třídy klesají do řad proletariátu, zčásti proto, že jejich malý kapitál nestačí k provozu velkých průmyslových podniků a podléhá v konkurenci s většími

kapitalisty, zčásti proto, že jejich odborná zručnost je znehodnocována novými způsoby výroby. Tak se proletariát rekrutuje ze všech tříd obyvatelstva.

Proletariát prochází různými stupni vývoje. Jeho boj proti buržoazii začíná hned jeho zrozením.

Zpočátku bojují jednotliví dělníci, potom dělníci jedné továrny, pak dělníci jednoho pracovního odvětví v jednom místě proti jednotlivému buržoovi, který je přímo vykořisťuje. Dělníci zaměřují své útoky nejen proti buržoazním výrobním vztahům, nýbrž i proti výrobním nástrojům samým; ničí cizí konkurenční zboží, rozbíjejí stroje, zapalují továrny, snaží se vydobýt si nazpět ztracené postavení středověkého dělníka.

Na tomto stupni tvoří dělníci masu rozptýlenou po celé zemi a roztržitěnou konkurencí. Semknutí dělnických mas není ještě důsledkem jejich vlastního sjednocení, nýbrž jen důsledkem sjednocení buržoazie, která, aby dosáhla svých vlastních politických cílů, musí, a prozatím ještě může, uvádět do pohybu všechny proletariát. Na tomto stupni nebojují tedy proletáři proti svým nepřátelům, nýbrž proti nepřátelům svých nepřátel, proti zbytkům absolutní monarchie, pozemkovým vlastníkům, neprůmyslovým buržoům, maloburžoům. Celý dějinný pohyb je tak soustředěn v rukou buržoazie; každé vítězství, které je takto vybojováno, je vítězstvím buržoazie.

Ale s rozvojem průmyslu se proletariát nejen rozmnožuje; shlukuje se také ve větší masy, jeho síla roste a proletariát si ji stále více uvědomuje. Zájmy a životní podmínky uvnitř proletariátu se stále více vyrovnávají podle toho, jak stroje stále víc stírají rozdíly mezi jednotlivými druhy práce a stlačují téměř všude mzdy na stejně nízkou úroveň. Vzrůstající vzájemná konkurence buržoů a vznikající obchodní krize způsobují, že mzdy dělníků stále více kolísají; stále rychleji se vyvíjející, nepřetržitě zdokonalování strojů činí celé životní postavení proletářů stále nejistějším; srážky mezi jednotlivým dělníkem a jednotlivým buržoou nabývají stále více rázu srážek mezi dvěma třídami. Dělníci začínají tvořit spolky* proti buržoům; vystupují společně na obranu svých mezd. Zakládají dokonce trvalá sdružení, aby si zajistili prostředky pro případ vzpour. Boj přechází místy ve vzpouru.

Dělníci občas vítězí, ale jen přechodně. Vlastním výsledkem jejich bojů není bezprostřední úspěch, nýbrž stále více se šířící sjednocování dělníků. Napomáhá mu vzrůst dopravních prostředků, které vytváří velký průmysl a které umožňují spojení mezi dělníky různých míst. A jen toto spojení postačí, aby se četné místní boje, které mají všude stejný charakter, slily v národní, v třídní boj. Každý třídní boj je však

V anglickém vydání z roku 1888 je za slovy „spolky“ připojeno: („odborové svazy“).

boj politický. A sjednocení, k němuž středověcí měšťané se svými provinciálními cestami potřebovali staletí, dosahují moderní proletáři díky železnicím v několika letech.

Toto organizování proletářů v třídu, a tím v politickou stranu, je každou chvíli opět narušováno konkurencí mezi dělníky samými. Ale vzniká stále znovu, pokaždé silnější, pevnější a mohutnější. Využívá rozbrojů v táboře buržoazie, a tak si vynucuje uznání jednotlivých zájmů dělnictva zákonodárnou cestou. Tak si například v Anglii vynutilo zákon o desetihodinovém pracovním dni.

Srážky uvnitř staré společnosti vůbec v mnoha směrech napomáhají procesu rozvoje proletariátu. Buržoazie vede nepřetržitý boj: zpočátku proti aristokracii, později proti těm částem buržoazie samé, jejichž zájmy se dostávají do rozporu s pokrokem průmyslu, a ustavičně proti buržoazii všech cizích zemí. Ve všech těchto zápasech je nucena obracet se k proletariátu, dovolávat se jeho pomoci, a tak jej strhávat do politického hnutí. Dodává tedy sama proletariátu prvky svého vlastního vzdělání,* tj. dává mu zbraně proti sobě samé.

Nadto, jak jsme viděli, pokrok průmyslu sráží do řad proletariátu celé vrstvy panující třídy nebo alespoň ohrožuje podmínky jejich existence. I ony dodávají proletariátu velké množství prvků vzdělání.

Nakonec, když se třídní boj blíží k rozhodnutí, nabývá proces rozkladu v panující třídě, v celé staré společnosti tak prudkého a tak pronikavého rázu, že malá část panující třídy se zřiká své třídy a přidává se k revoluční třídě, k třídě, které patří budoucnost. Jako tedy dříve část šlechty přecházela k buržoazii, přechází nyní část buržoazie k proletariátu, a to zejména část buržoazních ideologů, kteří se povznegli k teoretickému pochopení celého dějinného vývoje.

Ze všech tříd, které dnes stojí proti buržoazii, je skutečně revoluční třídou jen proletariát. Ostatní třídy s vývojem velkého průmyslu upadají a zanikají, proletariát je však jeho nejvlastnějším produktem.

Střední stavy: malý průmyslník, malý obchodník, řemeslník a rolník — ti všichni bojují proti buržoazii, aby zachránili před zánikem svou existenci jako střední stavy. Nejsou tedy revoluční, nýbrž konzervativní. A nejen to: jsou reakční, snaží se otočit kolo dějin zpět. Jsou-li revoluční, pak jen vzhledem k svému nastávajícímu přechodu do řad proletariátu, pak nehájí své nynější, nýbrž své budoucí zájmy, pak opouštějí své vlastní stanovisko, aby se postavili na stanovisko proletariátu.

Lumpenproletariát, tento pasivní produkt hniloby nejnižších vrstev staré společnosti, bývá místy proletářskou revolucí strháván do hnutí,

* V anglickém vydání z roku 1888 místo „prvky svého vlastního vzdělání“ — „prvky svého vlastního politického a všeobecného vzdělání“

ale celým svým životním postavením bude spíš ochoten zaprodat se pro reakční rejdy.

Životní podmínky staré společnosti jsou už zničeny v životních podmínkách proletariátu. Proletář nemá vlastnictví: jeho poměr k ženě a dětem nemá už nic společného s buržoazními rodinnými vztahy; moderní průmyslová práce, moderní jařmo kapitálu, stejné v Anglii jako ve Francii, v Americe jako v Německu, setřely z něho všechnen národní charakter. Zákony, morálka a náboženství jsou pro něj jen buržoazní předsudky, za nimiž se skrývají buržoazní zájmy.

Všechny dřívější třídy, když dobyly panství, se snažily upevnit své už nabyté životní postavení tím, že podrobily celou společnost podmínkám zajišťujícím jim výdělek. Proletáři mohou dobýt společenských výrobních sil jen tak, že odstraní svůj vlastní dosavadní způsob přivlastňování, a tím i celý dosavadní způsob přivlastňování. Proletáři nemají nic svého, co by museli zajišťovat, jejich úkolem je zničit všechno, co dosud ochraňovalo a zajišťovalo soukromé vlastnictví.

Všechna dosavadní hnutí byla hnutími menšin nebo v zájmu menšin. Proletářské hnutí je samostatné hnutí obrovské většiny v zájmu obrovské většiny. Proletariát, nejnižší vrstva nynější společnosti, se nemůže pozvednout, nemůže se vzpřímit jinak než tak, že přitom vyletí do povětří celá nadstavba vrstev, které vytvoří oficiální společnost.

I když ne svým obsahem, tedy svou formou, je boj proletariátu proti buržoazii bojem národním. Proletariát každé země se ovšem nejprve musí vypořádat se svou vlastní buržoazií.

Při líčení nejvšeobecnějších fází vývoje proletariátu jsme sledovali víceméně skrytou občanskou válku uvnitř nynější společnosti až do chvíle, kdy propuká v otevřenou revoluci a kdy proletariát násilným svržením buržoazie zakládá své panství.

Všechny dosavadní společnosti spočívaly, jak jsme viděli, na protikladu mezi utlačujícími a utlačovanými třídami. Aby však bylo možno nějakou třídu utlačovat, musí jí být zajištěny podmínky, za kterých by mohla alespoň rabsky živořit. Nevolník se za nevolnictví probil k postavení člena komuny a také maloměšťák se pod jařmem feudálního absolutismu probil k postavení měšťáka. Naproti tomu moderní dělník, místo aby se s pokrokem průmyslu pozvedal, klesá stále hlouběji pod úroveň životních poměrů své vlastní třídy. Dělník se stává pauperem a pauperismus vzrůstá ještě rychleji než obyvatelstvo a bohatství. Z toho jasně vysvítá, že buržoazie je neschopna zůstat nadále panující třídou společnosti a vnucovat celé společnosti podmínky existence své třídy jako zákon, jímž je nutno se řídit. Není schopna panovat, protože není schopna zajistit svému otroku ani jeho otrockou existenci, protože je nucena nechat ho klesnout do postavení, kdy ho musí sama živit, místo aby on živil ji. Společnost už nemůže žít pod panstvím buržoazie, tj. existence buržoazie a existence společnosti jsou už neslučitelné.

Podstatnou podmínkou existence a panství buržoazní třídy je hromadění bohatství v rukou soukromníků, tvoření a rozmnožování kapitálu; podmínkou existence kapitálu je námezdní práce. Námezdní práce je založena výhradně na vzájemné konkurenci mezi dělníky. Pokrok průmyslu, jehož bezděčným a povelným nositelem je buržoazie, nahrazuje roztržitost dělníků způsobenou konkurencí tak, že je revolučně sjednocuje sdružováním. Rozvojem velkého průmyslu je tedy buržoazii podnoga podemílána sama základna, na které vyrábí a přivlastňuje si výrobky. Buržoazie produkuje především své vlastní hrobaře. Její zánik i vítězství proletariátu jsou stejně nevyhnutelné.

II.

Proletáři a komunisté

V jakém poměru jsou komunisté k proletářům vůbec?

Komunisté nejsou zvláštní stranou oproti jiným dělnickým stranám. Nemají zájmy odlišné od zájmů celého proletariátu.

Nevytyčují žádné zvláštní* zásady, podle nichž by chtěli utvářet proletářské hnutí.

Komunisté se liší od ostatních proletářských stran jedině tím, že na jedné straně v boji proletářů různých národů vyzdvihují a obhajují společné zájmy všeho proletariátu, nezávisle na národnosti; na druhé straně tím, že na různých stupních vývoje, jimiž prochází boj mezi proletariátem a buržoazií, zastupují vždy zájmy celého hnutí.

Komunisté jsou tedy v praxi nejrozhodnější, stále kupředu pobízející** částí dělnických stran všech zemí; v teorii vynikají nad ostatní masu proletariátu pochopením podmínek, průběhu a všeobecných výsledků proletářského hnutí.

Nejbližší cíl komunistů je týž jako cíl všech ostatních proletářských stran: ztvárnění proletariátu ve třídu, svržení panství buržoazie, vydotyčování politické moci proletariátem. → /

Teoretické pomůcky nejsou naprosto založeny na idejích, na zásadách vymyšlených nebo objevených tím nebo oním opravcem světa.

Jsou jen obecným výrazem skutečných poměrů existujícího třídního boje, výrazem dějinného pohybu probíhajícího před našimi zraky. Odstranění dosavadních vlastnických vztahů není něco, co by bylo charakteristické jen pro komunismus.

Všechny vlastnické vztahy prodělávaly v dějinách neustálé střídání, neustálé změny.

Francouzská revoluce odstranila například feudální vlastnictví a nahradila je buržoazním vlastnictvím.

Charakteristickým rysem komunismu není odstranění vlastnictví vůbec, nýbrž odstranění buržoazního vlastnictví.

V anglickém vydání z roku 1888 místo „zvláštní“ — „sektářské“.

V anglickém vydání z roku 1888 místo „stále kupředu pobízející“ — „nejpokrokovější“.

Avšak moderní buržoazní soukromé vlastnictví je posledním a nejúplnějším výrazem vyrábění a přivlastňování výrobků, které spočívá na třídních protikladech, na vykořisťování jedněch druhými.*

V tomto smyslu mohou komunisté shrnout svou teorii v jedinou větu: zrušení soukromého vlastnictví.

Nám, komunistům, se vytýkalo, že prý chceme odstranit osobně nabyté, vlastně prací získané vlastnictví, vlastnictví, které je základem veškeré osobní svobody, činnosti a samostatnosti.

Prací získané, řádně nabyté, vlastními mozoly zasloužené vlastnictví! Mluvíte o maloburžoazním, maloroľnickém vlastnictví, které tu bylo před buržoazním vlastnictvím? To nepotřebujeme odstraňovat my, odstranil je a denně odstraňuje vývoj průmyslu.

Nebo snad mluvíme o moderním buržoazním soukromém vlastnictví?

Vytváří však námezdní práce, práce proletářova, proletářovo vlastnictví? Naprosto ne. Vytváří kapitál, tj. vlastnictví, které vykořisťuje námezdní práci, které se může rozmnožovat jen pod podmínkou, že plodí novou námezdní práci, aby ji znovu vykořisťovalo. Vlastnictví v nynější podobě se pohybuje v protikladu mezi kapitálem a námezdní prací. Prozkoumejme obě stránky tohoto protikladu.

Být kapitalistou znamená zaujímat ve výrobě postavení nejen ryze osobní, nýbrž společenské. Kapitál je kolektivním produktem a může být uveden do pohybu jen společnou činností všech členů společnosti.

Kapitál není tedy osobní mocí, je mocí společenskou.

Bude-li tedy kapitál přeměněn v kolektivní vlastnictví, patřící všem příslušníkům společnosti, nezmění se osobní vlastnictví ve společenské. Změní se jen společenský charakter vlastnictví. Vlastnictví ztratí svůj třídní charakter.

Přejděme k námezdní práci.

Průměrná cena námezdní práce se rovná mzdovému minimu, tj. sumě životních prostředků nutných k tomu, aby dělníka zachovaly při životě jako dělníka. Co si tedy námezdní dělník přivlastňuje svou činností, stačí pouze k reprodukci jeho holého života. Nechceme naprosto odstranit toto osobní přivlastňování výrobků práce, sloužící bezprostředně k reprodukci života, přivlastňování neponechávající žádný čistý přebytek, který by mohl vytvořit moc nad cizí prací. Chceme jen odstranit nuzácký charakter tohoto přivlastňování, kdy dělník žije jen proto, aby rozmnožoval kapitál, a žije jen potud, pokud to vyžaduje zájem panující třídy.

V buržoazní společnosti je živá práce jen prostředkem k rozmnožování nahromaděné práce. V komunistické společnosti je nahromaděná

* V anglickém vydání z roku 1888 místo „vykořisťování jedněch druhými“ — „vykořisťování většiny menšinou“.

práce jen prostředkem k rozšiřování, obohacování a usnadňování životního procesu dělníků.

V buržoazní společnosti panuje tedy minulost nad přítomností, v komunistické společnosti přítomnost nad minulostí. V buržoazní společnosti je kapitál samostatný a osobní, kdežto pracující individuum nesamostatné a neosobní.

A zrušení těchto poměrů nazývá buržoazie odstraněním osobnosti a svobody! Má pravdu. Jde ovšem o odstranění buržoazní osobnosti, buržoazní samostatnosti a buržoazní svobody.

Svobodou se v rámci buržoazních výrobních vztahů rozumí svoboda obchodu, svoboda koupě a prodeje.

S čachrem však padne i svobodný čachr. Řeči o svobodném čachru, jako všechny ostatní volnostářské tirády naší buržoazie, mají vůbec smysl jen potud, pokud jde o nesvobodný čachr, pokud jde o středověkého zotročeného měšťana, ne však pokud jde o komunistické odstranění čachru, buržoazních výrobních vztahů a buržoazie samé.

Děsíte se, že chceme zrušit soukromé vlastnictví. Ale v nynější vaší společnosti je soukromé vlastnictví zrušeno pro devět desetin jejích členů; existuje právě proto, že pro devět desetin neexistuje. Vytýkáte nám tedy, že chceme zrušit vlastnictví, které předpokládá jako nezbytnou podmínku, že obrovská většina společnosti nemá vlastnictví.

Zkrátka vytýkáte nám, že chceme zrušit vaše vlastnictví. Ano, to opravdu chceme.

Od chvíle, kdy už nebude možno přeměňovat práci v kapitál, v peníze a pozemkovou rentu, zkrátka ve společenskou moc, kterou lze monopolizovat, tj. od chvíle, kdy už nebude možno přeměňovat osobní vlastnictví ve vlastnictví buržoazní, od té chvíle, prohlašujete, bude osobnost zrušena.

Přiznáváte tedy, že osobností nerozumíte nikoho jiného než měšťáka, buržoazního vlastníka. Taková osobnost musí být skutečně zrušena.

Komunismus nebere nikomu možnost přivlastňovat si společenské výrobky, bere jen možnost zotročovat si tímto přivlastňováním cizí práci.

Namítalo se, že zrušením soukromého vlastnictví přestane veškerá činnost a zavládne všeobecná zahálka.

Podle toho by byla buržoazní společnost dávno musela zahynout na lenost; vždyť ti, kdo v ní pracují, nic nenabývají, a ti, kdo nabývají, nepracují. Všechny tyto obavy vyúsťují v tautologii, že nebude námezdní práce, až nebude kapitál.

Všechny námítky namířené proti komunistickému způsobu přivlastňování a výroby materiálních výrobků jsou rozšiřovány také na přivlastňování a produkci produktů duševní práce. Jako se zánik třídního vlastnictví jeví měšťákovi zánikem výroby samé, tak i zánik třídního vzdělání je mu totožný se zánikem vzdělání vůbec.

Vzdělání, jehož ztrátu měšťák oplakává, znamená pro obrovskou většinu jen přeměnu v doplněk stroje.

Avšak nepřete se s námi, když odstranění buržoazního vlastnictví posuzujete podle svých buržoazních představ o svobodě, vzdělání, právu atd. Vždyť vaše ideje samy jsou výtvary buržoazních výrobních a vlastnických vztahů, jako je vaše právo jenom vůlí vaší třídy, povýšenou na zákon, vůlí, jejíž obsah je určován materiální životní podmínkou vaší třídy.

Svou zaujatou představu, podle níž proměňujete své výrobní a vlastnické vztahy ze vztahů historických a v rozvoji výroby pomíjejících ve věčné zákony přírody a rozumu, sdílíte se všemi zaniklými panujícími třídami. Co dovedete pochopit, jde-li o vlastnictví antické, co dovedete pochopit, jde-li o vlastnictví feudální, to už neumíte pochopit, jde-li o vlastnictví buržoazní.

Zrušení rodiny! I největší radikálové se pohoršují nad tímto hanebným úmyslem komunistů.

Na čem je založena nynější, buržoazní rodina? Na kapitálu, na soukromém zisku. Plně vyvinuta existuje jedině pro buržoazii, jejím doplňkem však je život bez rodiny, vnucený proletářům, a veřejná prostituce.

Buržoazní rodina ovšem zanikne s tímto svým doplňkem a obojí zmizí se zánikem kapitálu.

Nebo nám snad vytýkáte, že chceme zrušit vykořisťování dětí jejich rodiči? Přiznáváme se k tomuto zločinu.

Ale vy tvrdíte, že nahrazením domácí výchovy společenskou výchovou chceme zrušit vztahy člověku nejdražší.

A není také vaše výchova určována společností? Není určována společenskými vztahy, v nichž vychovááte, přímým či nepřímým vměšováním se společností, prostřednictvím školy atd.? Komunisté si nevyvíjejí vliv společnosti na výchovu; mění pouze charakter výchovy, zbavují ji vlivu panující třídy.

Buržoazní řeči o rodině a výchově, o něžném poměru mezi rodiči a dětmi jsou tím odpornější, čím víc rozvoj velkého průmyslu přetřává všechny rodinné svazky proletářů a čím víc jsou děti proměňovány v pouhý předmět obchodu a v pracovní nástroje.

Ale vy komunisté chcete zavést společenství žen, křičí na nás sborem celá buržoazie.

Měšťák vidí ve své ženě pouhý výrobní nástroj. Slyší, že výrobní nástroje mají být dány do společného užívání, a nemůže si ovšem představit nic jiného, než že úděl zespolečnění postihne také ženy.

Nemá ani potuchy, že jde právě o to, zrušit postavení ženy jako pouhého výrobního nástroje.

Není ostatně nic směšnějšího než přemravné zděšení našich měšťáků nad domnělým oficiálním společenstvím žen u komunistů. Komunisté nepotřebují zavádět společenství žen, to tu bylo skoro odjakživa.

Naším měšťákům dokonce nestačí, že jsou jim k dispozici ženy a dcery jejich proletářů, o oficiální prostituci ani nemluvě, a s náramným potěšením si vzájemně svádějí manželky.

Buržoazní manželství je ve skutečnosti společenstvím manželek. Komunistům by bylo možno nanejvýš vytknout, že chtějí zaměnit pokrytecky zastřené společenství žen společenstvím oficiálním a nezastřeným. Rozumí se ostatně samo sebou, že se zrušením nynějších výrobních vztahů zmizí také z nich vyplývající společenství žen, tj. oficiální i neoficiální prostituce.

Komunistům se dále vytýká, že prý chtějí odstranit vlast a národnost.

Dělníci nemají vlast. Nelze jim vzít něco, co nemají. Protože proletariát musí nejprve dobýt politické panství, pozvednout se na národní třídu* a konstituovat se jako národ, je sám ještě národní, třebaže níkteřak ve smyslu buržoazie.

Nacionální rozdíly a protiklady mezi národy mizejí stále víc už s rozvojem buržoazie, svobodou obchodu, světovým trhem, stejnorodostí průmyslové výroby a jí odpovídajícími životními poměry.

Panství proletariátu tento proces ještě více urychlí. Spojená akce, alespoň civilizovaných zemí, je jednou z prvních podmínek osvobození proletariátu.

Tou měrou, jak bude odstraňováno vykořisťování jednoho individua druhým, bude odstraňováno i vykořisťování jednoho národa druhým.

S protikladem tříd uvnitř národů padne i vzájemné nepřátelství mezi národy.

Obžaloby proti komunismu, vznášené z hlediska náboženského, filozofického a vůbec ideologického, nezasluhují obsírnějšího rozboru.

Je snad zapotřebí zvláštního důvtípu, abychom pochopili, že s životními poměry lidí, s jejich společenskými vztahy, s jejich společenským bytím se mění i jejich představy, názory a pojmy, zkrátka jejich vědomí?

Co jiného dokazují dějiny idejí, než že duševní produkce se přetváří spolu s materiální? Vládajícími idejemi každé doby byly vždy jen ideje panující třídy.

Mluví se o idejích, které revolucionují celou společnost; tím se vyjadřuje jen ta skutečnost, že se uvnitř staré společnosti vytvořily prvky nové společnosti, že spolu s rozkladem starých životních poměrů pokračuje také rozklad starých idejí.

Když starověký svět propadl zkáze, byla stará náboženství přemozena náboženstvím křesťanským. Když v 18. století podléhaly křesťan-

V anglickém vydání z roku 1888 místo „na národní třídu“ — „na vedoucí třídu národa“

ské ideje idejím osvícenským, bojovala feudální společnost svůj předsmrtný zápas s revoluční buržoazií. Ideje svobody svědomí a náboženského vyznání vyjadřovaly jen vládu svobodné konkurence v oblasti vědění.

„Avšak“, namítnou nám, „náboženské, morální, filozofické, politické, právní atd. ideje se v průběhu dějinného vývoje sice měnily, ale náboženství, morálka, filozofie, politika a právo se při těchto změnách vždycky udržely.

Mimoto existují věčné pravdy, jako svoboda, spravedlnost atd., které jsou společné všem stupňům vývoje společnosti. Komunismus však odstraňuje věčné pravdy, odstraňuje náboženství a morálku, místo aby jim dal novou tvářnost, odporuje tedy celému dosavadnímu dějinnému vývoji.“

V čem je podstata této obžaloby? Dějiny všech dosavadních společností se pohybovaly v třídních protikladech, které měly v různých epochách různou tvářnost.

Ale ať už na sebe braly jakoukoli formu, vykořisťování jedné části společnosti druhou je skutečnost společná všem předchozím staletím. Není tedy divu, že společenské vědomí všech staletí se přes všechnu rozmanitost a rozdílnost pohybuje v určitých společných formách — formách vědomí, které úplně zmizí teprve s úplným zánikem protikladu tříd.

Komunistická revoluce je nejradikálnějším rozchodem s tradičními vlastnickými vztahy; není divu, že v průběhu jejího rozvoje se nejradikálněji účtuje s tradičními idejemi.

Ale dost už o námitkách buržoazie proti komunismu.

Viděli jsme výše, že prvním krokem v dělnické revoluci je pozvednutí proletariátu na panující třídu, vydobytí demokracie.

Proletariát využije svého politického panství k tomu, aby postupně vyrval buržoazii všechnen kapitál, soustředil všechny výrobní nástroje v rukou státu, tj. proletariátu zorganizovaného v panující třídu, a co nejrychleji rozmnožil sumu výrobních sil.

To se ovšem může stát nejprve jen despotickými zásahy do vlastnického práva a do buržoazních výrobních vztahů, tedy opatřeními, která se zdají ekonomicky nedostatečná a neudržitelná, která však v průběhu hnutí přerůstají sama sebe* a jsou nevyhnutelná k převratu v celém způsobu výroby.

Tato opatření budou ovšem podle různých zemí různá.

V nejpokročilejších zemích může však být téměř všeobecně použito těchto opatření:

V anglickém vydání z roku 1888 doplněno na tomto místě: „činí nevyhnutelnými další útoky na společenský řád“.

1. Vylvlastnění pozemkového majetku a použití pozemkové renty na výdaje státu.

2. Silně progresivní daň.

3. Zrušení dědického práva.

4. Konfiskace majetku všech emigrantů a rebelů.

5. Soustředění úvěru v rukou státu prostřednictvím národní banky se státním kapitálem a výhradním monopolem.

6. Soustředění veškeré dopravy v rukou státu.

7. Zvýšení počtu státních továren, výrobních nástrojů, získávání nové orné půdy a meliorace pozemků podle společného plánu.

8. Stejná pracovní povinnost pro všechny, zřízení průmyslových armád, zejména pro zemědělství.

9. Spojení zemědělské a průmyslové výroby, úsilí o postupné odstranění rozdílu mezi městem a venkovem.*

10. Veřejná a bezplatná výchova všech dětí. Odstranění tovární práce dětí v její dnešní podobě. Spojení výchovy s materiální výrobou atd. atd.

Jakmile v průběhu vývoje zmizí třídní rozdíly a všechna výroba bude soustředěna v rukou sdružených individuí, ztratí veřejná moc svůj politický charakter. Politická moc ve vlastním smyslu slova je organizované násilí jedné třídy k potlačování druhé. Sjednotí-li se proletariát v boji proti buržoazii nutně ve třídu, pozvedne-li se revolucí na panující třídu a zruší-li jako panující třída násilně staré výrobní vztahy, zruší s těmito výrobními vztahy i podmínky existence třídního protikladu, zruší třídy vůbec, a tím i své vlastní panství jako třídy.

Místo staré buržoazní společnosti s jejími třídami a třídními protiklady nastoupí sdružení, v němž svobodný rozvoj každého je podmínkou svobodného rozvoje všech.

Ve vydání z roku 1848: „protikladu mezi městem a venkovem“. Ve vydání z roku 1872 a v dalších německých vydáních bylo slovo „protiklad“ nahrazeno výrazem „rozdíl“. V anglickém vydání z roku 1888 místo slov „úsilí o postupné odstranění rozdílu mezi městem a venkovem“ — „postupné odstranění rozdílu mezi městem a venkovem rovnoměrnějším rozdělením obyvatelstva po celé zemi“

III.

Socialistická a komunistická literatura

1. REAKČNÍ SOCIALISMUS

a) Feudální socialismus

Francouzská a anglická aristokracie byla celým svým dějinným postavením povolána k tomu, aby psala pamflety proti moderní buržoazní společnosti. Ve francouzské červencové revoluci z roku 1830 a v anglickém hnutí za parlamentární reformu podlehla ještě jednou nenáviděnému povýšení. O vážném politickém boji už nemohlo být řeči. Zbýval jí jen literární boj. Ale také v oblasti literatury se staly staré fráze z dob restaurace* nemožnými. Aby vzbudila sympatie, musila aristokracie předstírat, že nesleduje vlastní zájmy, nýbrž sestavuje svůj obžalovací spis proti buržoazii jen v zájmu vykořisťované dělnické třídy. Tak si chystala zadostiučinění tím, že zpívala na svého nového vládce hanlivé písničky a šeptala mu do ucha víceméně zlověstná proroctví.

Tak vznikl feudální socialismus — zpoila žalozpěv, zpoila paskvil, zpoila ohlas minulosti, zpoila hrozba budoucnosti — který občas zasahoval buržoazii přímo do srdce břitkým, duchaplně drásavým úsudkem a vždy působil směšně naprostou neschopností porozumět chodu novodobých dějin.

Aristokraté mávali proletářskou žebráckou mošnou jako praporem, aby za sebou shromáždili lid. Kdykoli je však následoval, spatřil na jejich zadku staré feudální erby a rozutekl se s hlasitým a neuctivým chechotem.

Tuto komedii provozovala část francouzských legitimistů a Mladá Anglie.

Dokazují-li feudálové, že jejich způsob vykořisťování byl jiný než vykořisťování buržoazní, pak jen zapomínají, že vykořisťovali za okol-

Nejde o anglickou restauraci z let 1600—1689, nýbrž o francouzskou restauraci z let 1814—1830. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.)

ností a podmínek zcela jiných a nyní přežitých. Dokazují-li, že za jejich panství moderní proletariát neexistoval, zapominají, že právě moderní buržoazie byla mohutným plodem jejich společenského řádu.

Ostatně skrývají reakční charakter své kritiky tak málo, že jejich hlavní obžaloba proti buržoazii tkví právě v tvrzení, že se za její vlády rozvíjí třída, která vyhodí do povětří celý starý společenský řád.

Vyčítají buržoazii mnohem víc to, že plodí revoluční proletariát, než že plodí proletariát vůbec.

V politické praxi se proto účastní všech násilných opatření proti dělnické třídě a ve všedním životě přes všechny své nabubřelé fráze nezapomínají sklízet zlatá jablka* a čachrování s ovčí vlnou, cukrovkou a kořalkou je pro ně víc než věrnost, láska, a čest.**

Jako šel páter vždy ruku v ruce s feudálem, jde i páterský socialismus ruku v ruce s feudálním.

Není nic lehčího než dát křesťanskému asketismu socialistický náter. Což nehorlilo křesťanství také proti soukromému vlastnictví, proti manželství, proti státu? Což nehlásalo místo tohoto dobročinnost a žebrotu, celibát a umrtvování těla, klášterní život a církev? Křesťanský socialismus je jen svěcená voda, kterou páter kropí aristokratův vztek.

b) Maloburžoazní socialismus

Feudální aristokracie není jediná třída, kterou svrhla buržoazie a jejíž životní podmínky v moderní buržoazní společnosti zakrňovaly a odumíraly. Středověký měšťanský stav a drobný maloroľnický stav byly předchůdci moderní buržoazie. V zemích průmyslově a obchodně méně vyvinutých tato třída dosud živoří vedle vzrůstající se buržoazie.

V zemích, v nichž se vyvinula moderní civilizace, se vytvořila — a jako doplňující část buržoazní společnosti se stále znovu tvoří — nová maloburžoazie, jež kolísá mezi proletariátem a buržoazií. Její příslušníky však konkurence neustále sráží do řad proletariátu a oni už začínají vidět, jak se s vývojem velkého průmyslu přibližuje okamžik, kdy úplně zmizí jako samostatná část moderní společnosti a budou nahrazeni v obchodu, průmyslu i v zemědělství dozorcí a námezdními zaměstnanci.

V anglickém vydání z roku 1888 je za slovy „zlatá jablka“ vloženo: „padající se stromu průmyslu“.

** To se týká hlavně Německa, kde pozemková aristokracie a junkeři obdělávají velkou část svých pozemků na vlastní účet s pomocí správců a kromě toho jsou majiteli velkých cukrovarů a lihovarů. Bohatší angličtí aristokraté ještě tak hluboko neklešli, ale i oni vědí, že pokles renty je si možno vynahradit tím, že propůjčí své jméno zakladatelům víceméně pochybných akciových společností. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.)

V zemích, jako je Francie, kde rolnictvo tvoří značně přes polovinu obyvatelstva, bylo přirozené, že se objevili spisovatelé, kteří se zastávali proletariátu proti buržoazii, používali při své aktivitě buržoazního režimu maloburžoazního a malorolnického měřítko a hájili dělníky ze stanoviska maloburžoazie. Tak vznikl maloburžoazní socialismus. Hlavou této literatury nejen ve Francii, nýbrž i v Anglii je Sismondi.

Tento socialismus neobyčejně důvtipně rozpitval rozpory v moderních výrobních vztazích. Odhalil, jak je ekonomové licoměrně zkrášlují. Nezvratně dokázal zhoubné účinky strojové výroby a dělby práce, koncentraci kapitálu a pozemkového majetku, nadvýrobu, krize, nutný zánik maloburžoazí a malých rolníků, bídu proletariátu, anarchii výroby, křiklavý nepoměr v rozdělování bohatství, vzájemnou vyhlazovací průmyslovou válku mezi národy, rozklad starých mravů, starých rodinných vztahů a starých národností.

Ale co do svého pozitivního obsahu, chce tento socialismus buď obnovit staré výrobní a směnné prostředky a s nimi staré vlastnické vztahy a starou společnost, anebo chce moderní výrobní a směnné prostředky znovu násilně vtěsnat do rámce starých vlastnických vztahů, které jimi byly rozbity a musely být rozbity. V obou případech je reakční a utopický zároveň.

Cechovní organizace průmyslu a patriarchální hospodářství na venkově — taková je jeho poslední moudrost.

Ve svém vývoji upadl tento směr do zbabělé kocoviny.*

c) Německý aneb pravý socialismus

Francouzská socialistická a komunistická literatura, která vznikla pod jařmem panující buržoazie a je literárním výrazem boje proti tomuto panství, byla přenesena do Německa v době, kdy tam buržoazie právě zahájila boj proti feudálnímu absolutismu.

Němečtí filozofové, polofilozofové a estéti sáhli chtivě po této literatuře a zapomněli jen, že s těmito spisy se z Francie do Německa nepřestěhovaly také francouzské životní poměry. V německých poměrech ztratila francouzská literatura jakýkoli bezprostřední praktický význam a nabyla ryze literární tvářnosti. Ukázala se nutně neplodným přemítáním o uskutečnění lidské podstaty. Tak požadavky první francouzské revoluce měly pro německé filozofy 18. století smysl jen jako

* V anglickém vydání z roku 1888 je místo této věty: „Nakonec však, když tváří v tvář nezvratným historickým faktům vyprchalo všechno opojení sebeklamu, zvrhla se tato forma socialismu v ubohou kocovinu“

požadavky „praktického rozumu“ vůbec a projevy vůle revoluční francouzské buržoazie měly v jejich očích význam zákonů čisté vůle, jaká má být, pravé lidské vůle.

Celá práce německých literátů záležela výhradně v tom, že se snažili uvést nové francouzské ideje v soulad se svým starým filozofickým svědomím, anebo spíše osvojit si francouzské ideje ze svého filozofického stanoviska.

Toto osvojení se dělo stejným způsobem, jakým si vůbec osvojujeme cizí řeč, totiž překladem.

Je známo, že v rukopisech, na nichž byla zaznamenána klasická díla starých pohanských dob, nadepisovali mniši nad text své nejspíše životopisy svatých. Němečtí literáti naložili s bohaprázdnou francouzskou literaturou právě opačně. Vepsali pod francouzský originál své filozofické nesmysly. Například pod francouzskou kritiku peněžních vztahů vepsali „odcizení lidské podstaty“, pod francouzskou kritiku buržoazního státu „zrušení vlády abstraktně obecného“ atd.

Podsouvání těchto svých filozofických slovních obrátů pod francouzské úvahy překřtili na „filozofii činu“, „pravý socialismus“, „německou vědu socialismu“, „filozofické zdůvodnění socialismu“ atd.

Francouzská socialisticko-komunistická literatura byla takto doslova vykleštěna. A protože v ruce Němců přestala vyjadřovat boj jedné třídy proti druhé, byl Němec přesvědčen, že překonal „francouzskou jednostrannost“, že místo skutečných potřeb hájí potřebu pravdy a místo zájmů proletáře zájmy lidské bytosti, člověka vůbec, člověka, který nepatří k žádné třídě, který vůbec neexistuje ve skutečnosti, nýbrž jen v oblačných výšinách filozofické fantazie.

Tento německý socialismus, který svá nemotorná školácká cvičení bral tak vážně a slavnostně a tak jarmarečně je vytruboval, ztrácel však postupně svou pedantskou nevinnost.

Boj německé, zejména pruské buržoazie proti feudálům a absolutistickému království, slovem liberální hnutí, se stával stále vážnějším.

Pravému socialismu se tak naskytla vítaná příležitost postavit proti politickému hnutí socialistické požadavky, stíhat tradičními kletbami liberalismus, zastupitelský stát, buržoazní konkurenci, buržoazní tiskovou svobodu, buržoazní právo, buržoazní svobodu a rovnost a kázat lidovým masám, že v tomto buržoazním hnutí nemohou nic získat, nýbrž naopak všechno ztratit. Německý socialismus v pravý čas zapomněl, že francouzská kritika, jejíž byl bezduchou ozvěnou, předpokládala moderní buržoazní společnost s příslušnými materiálními životními podmínkami a s přiměřenou politickou ústavou, tedy vesměs předpoklady, o jejichž vybojování v Německu teprve šlo.

Sloužil německým absolutistickým vládám s jejich suitou páterů, kantorů, krautjunckerů a byrokratů za vítaného hadroše proti buržoazii deroucí se hrozivě nahoru.

Byl pocukrovaným doplňkem k hořkým ranám karabáče a kulkám z karabiny, jimiž vlády krotily povstání německých dělníků.

Jestliže se pravý socialismus takto stal v rukou vlád zbraní proti německé buržoazii, pak také bezprostředně zastupoval reakční zájmy, zájmy německých šosáků. Skutečnou společenskou základnu existujícího pořádku v Německu tvoří maloměšťáctvo, jež se dochovalo ze 16. století a od těch dob se stále znovu vynořuje v různých formách.

Jeho zachování znamená zachování dosavadních poměrů v Německu. Od průmyslového a politického panství buržoazie očekává se strachem svůj jistý zánik, na jedné straně v důsledku koncentrace kapitálu, na druhé straně v důsledku růstu revolučního proletariátu. Zdálo se mu, že pravý socialismus zabíjí dvě mouchy jednou ranou. Šířil se jako epidemie.

Háv, setkaný ze spekulativních pavučin, vyšitý estétskými květy kra-sořečnictví, prosáklý vláhou nového rozkochání, tento mystický háv, do něhož němečtí socialisté halili svých několik kožených „věčných pravd“, zvyšoval odbyt jejich zboží u tohoto obecenstva.

Německý socialismus sám stále jasněji spatřoval své poslání v tom, být nadutým představitelem těchto šosáků.

Prohlásil německý národ za vzorný národ a německého šosáka za vzor člověka. Dával každé jeho ničemnosti skrytý, vyšší, socialistický smysl, v němž znamenala svůj opak. Byl důsledný až do konce tím, že vystupoval přímo proti „hrubě destruktivnímu“ směru komunismu a vyhlásil svou nestrannou povznesenost nad jakýkoli třídní boj. Až na velmi malé výjimky patří všechno, co v Německu obíhá jako takzvané socialistické a komunistické spisy, k této špinavé, otravné literatuře.*

2. KONZERVATIVNÍ ANEB BURŽOAZNÍ SOCIALISMUS

Jistá část buržoazie by ráda odpomohla sociálním neduhům, aby zajistila trvání buržoazní společnosti.

Sem patří ekonomové, filantropové, humanitáři, oprávcí pečující o blaho pracujících tříd, organizátoři dobročinnosti, členové spolků proti týrání zvířat, zakladatelé abstinentních spolků, pokoutní reformátoři nejrozmanitějšího druhu. Tento buržoazní socialismus byl vypracován dokonce v celé systémy.

Jako příklad uvádíme Proudhonovu „Filozofii bídy“

Revoluční bouře roku 1848 smetla celý tento prašivý směr a vzala jeho nositelům chuť ještě dále se plést do socialismu. Hlavním představitelem a klasickým typem tohoto směru je pan Karl Grün. (Engelsova poznámka k německému vydání z roku 1890.)

Socialističtí měšťáci chtějí podmínky existence moderní společnosti, ale bez bojů a nebezpečí, které z nich nezbytně vyplývají. Přejí si existující společnost, ale bez živelů, které ji revolucionují a rozkládají. Chtějí mít buržoazii bez proletariátu. Buržoazii se zdá svět, v němž panuje, pochopitelně nejlepším ze všech světů. Buržoazní socialismus zpracovává tuto útěšnou představu ve víceméně ucelený systém. Když se obrací k proletariátu s výzvou, aby uskutečnil její systém a vtáhl do nového Jeruzaléma, pak v podstatě jen žádá, aby proletariát v nynější společnosti zůstal, ale odložil své nenávislné představy o ní.

Druhá, méně systematická, ale praktičtější forma tohoto socialismu se snažila dělnické třídy zošklivit každé revoluční hnutí, dokazujíc, že jí nemůže prospět ta nebo ona politická změna nýbrž jen změna materiálních životních poměrů, ekonomických poměrů. Ale změnou materiálních životních poměrů nemíni tento socialismus nikterak odstranění buržoazních výrobních vztahů, které je uskutečnitelné jen revoluční cestou, nýbrž administrativní reformy, které by byly provedeny na podkladě těchto výrobních vztahů, a tudíž by nic neměnily na vztahu mezi kapitálem a námezdní prací, nýbrž by v nejlepším případě zmenšovaly náklady buržoazie na její panování a zjednodušovaly by její státní hospodářství.

Pravého svého výrazu nabývá buržoazní socialismus teprve tehdy, když se stává pouhou řečnickou ozdobou.

Svobodný obchod! v zájmu dělnické třídy; ochranná clal v zájmu dělnické třídy; věznice se samovazbou! v zájmu dělnické třídy — to je poslední, jediné vážně míněné slovo buržoazního socialismu.

Socialismus buržoazie tkví právě v tvrzení, že buržoové jsou buržoové — v zájmu dělnické třídy.

3. KRITICKOUTOPISTICKÝ SOCIALISMUS A KOMUNISMUS

Nemluvíme tu o literatuře, která ve všech velkých novodobých revolucích tlumočila požadavky proletariátu (spisy Babeufovy atd.).

První pokusy proletariátu přímo prosadit v dobách všeobecného rozjitření, v období svržení feudální společnosti, své vlastní třídní zájmy nezbytně ztroskotaly jak pro nevypěstlost proletariátu samého, tak pro nedostatek materiálních podmínek jeho osvobození, které jsou teprve výtvorem buržoazní epochy. Revoluční literatura, která doprovázela tato první hnutí proletariátu, je svým obsahem nutně reakční. Hlásá všeobecný asketismus a hrubé rovnostářství.

Skutečně socialistické a komunistické systémy, systém Saint-Simonův, Fourierův, Owenův atd., se objevují v prvním, nevyvinutém období boje mezi proletariátem a buržoazí, které jsme vylíčili výše (viz „Buržoové a proletáři“).

Vynálezci těchto systémů vidí sice protiklad tříd i působení rozkladných živlů uvnitř panující společnosti samé. Nevidí však u proletariátu samostatnou dějinnou iniciativu, nevidí žádné jemu vlastní politické hnutí. Protože vývoj třídního protikladu jde ruku v ruce s vývojem průmyslu, nemohou tito lidé ani najít materiální podmínky osvobození proletariátu a hledají sociální vědu a sociální zákony, které by tyto podmínky vytvořily.

Místo společenské činnosti má nastoupit jejich osobní vynalézání, místo historických podmínek osvobození podmínky vysněné, místo poněhlého organizování proletariátu ve třídu organizace společnosti podle jejich receptu. Budoucí dějiny celého světa se pro ně redukuje na praktické uskutečňování jejich společenských zájmů.

Jsou si ovšem vědomi, že v těchto svých plánech hájí hlavně zájmy pracující třídy jako třídy nejvíc trpící. Proletariát pro ně existuje jen jako třída nejvíc trpící.

Ale nevyvinutá forma třídního boje, jakož i jejich vlastní životní postavení způsobují, že se domnívají být vysoko povzneseni nad tento třídní protiklad. Chtějí zlepšit životní postavení všech členů společnosti, i těch, kteří žijí v nejlepších podmínkách. Apelují proto ustavičně na celou společnost bez rozdílu, a především na panující třídu. Podle jejich mínění stačí jen pochopit jejich systém, aby byl uznán za nejlepší možný plán nejlepší možné společnosti.

Zavrhuje proto jakoukoli politickou, a zejména jakoukoli revoluční akci, chtějí svého cíle dosáhnout pokojnou cestou, i pokoušejí se drobnými, samozřejmě selhávajícími pokusy a silou příkladu prokázat cestu novému společenskému evangeliu.

Toto fantastické líčení budoucí společnosti vzniká v době, kdy je proletariát ještě velmi nevyspělý, a sám si tedy ještě představuje svoje postavení velmi fantasticky, vzniká z jeho první mocné touhy — plně předtuch — po všeobecném přetvoření společnosti.

Ale socialistické a komunistické spisy obsahují i kritické prvky. Útočí na všechny základy existující společnosti. Dodaly proto velice cenný materiál k uvědomování dělníků. Jejich pozitivní požadavky týkající se budoucí společnosti, například zrušení protikladu mezi městem a venkovem,* zrušení rodiny, soukromého nabývání statků a námezdní práce, hlásání společenské harmonie, přeměna státu v pouhou správu výroby — všechny tyto požadavky vyjadřují jen nutnost odstranění třídního protikladu, který se teprve počíná vyvíjet a je jim znám jen ve své počáteční beztvárné neurčitosti. Tyto pozitivní požadavky mají proto ještě čistě utopický ráz.

V anglickém vydání z roku 1888 je toto místo formulováno takto: „Praktická opatření, která navrhuje, například odstranění rozdílu mezi městem a venkovem“

Význam kritickoutopického socialismu a komunismu je nepřímým úměrným k dějinnému vývoji. Tou měrou, jak se rozvíjí a utváří třídní boj, pozbývá toto blouznivé povznášení se nad něj, toto blouznivé potírání třídního boje jakékoli praktické ceny a jakékoli teoretické oprávněnosti. A proto jak byli původci těchto systémů v mnoha směrech revoluční, tak tvoří jejich žáci vždy reakční sekty. Bez ohledu na další historický vývoj proletariátu tvrdošíjně lpí na starých názorech mistrů. Snaží se proto důsledně znovu otupit třídní boj a smířit protiklady. Stále ještě sní o uskutečnění svých společenských utopií na zkoušku, o zakládání jednotlivých falanster, o zřizování kolonií ve vlastní zemi (home-colonies), o zřízení malé Ikarie* — kapesního vydání nového Jeruzaléma — a aby mohli vybudovat všechny tyto vzdušné zámky, jsou nuceni dovolávat se lidumilnosti buržoazních srdcí a měšců. Ponenáhlou sestupují do kategorie svrchu vyličených reakčních a konzervativních socialistů a liší se od nich jen systematictějším pedanstvím, fanatickou pověřčivou vírou v zázračné účinky své sociální vědy.

Proto vystupují rozhořčeně proti jakémukoli politickému hnutí dělníků, které podle jejich mínění může vyvérat jediné ze slepé nevíry v nové evangelium.

Owenovci v Anglii vystupují proti chartistům, fourierovci ve Francii proti reformistům.**

Falansterami se nazývaly socialistické kolonie, které plánoval Fourier; Ikaríí nazýval Cabet svou utopickou zemi a později svou komunistickou kolonii v Americe. (Engelsova poznámka k anglickém vydání z roku 1888.)

Home-colonies (koloniemi ve vlastní zemi) nazývá Owen své vzorné komunistické společnosti. Falanstery byl název společenských paláců, plánovaných Fourierem. Ikarie bylo jméno utopické fantastické země, jejíž komunistická zařízení vylíčil Cabet. (Engelsova poznámka k německému vydání z roku 1890.)

** Chartisté — příslušníci masového revolučního hnutí dělnické třídy v Anglii v 30. a 40. letech minulého století. Reformisty jsou zde míněni stoupenci listu „La Réforme“, kteří usilovali o nastolení republiky a uskutečnění demokratických a sociálních reforem.

IV.

Stanovisko komunistů k různým opozičním stranám

Po tom, co bylo řečeno v II. oddílu, je jasný poměr komunistů k dělnickým stranám, které se už ustavily, tedy jejich poměr k chartistům v Anglii a ke stoupencům agrární reformy v Severní Americe.

Komunisté bojují za dosažení nejbližších cílů a zájmů dělnické třídy, ale v hnutí přítomnosti představují zároveň budoucnost hnutí. Ve Francii se komunisté v boji proti konzervativní a radikální buržoazii spojují se stranou socialistickodemokratickou,* aniž se tím vzdávají práva chovat se kriticky k frázím a iluzím vyvěrajícím z revoluční tradice.

Ve Švýcarsku podporují radikály, nezapomínajíce, že tato strana se skládá z protichůdných žvlů, zčásti z demokratických socialistů ve francouzském smyslu, zčásti z radikálních buržoů.

Mezi Poláky podporují komunisté stranu, která činí agrární revoluci podmínkou národního osvobození, touž stranu, která vyvolala krakovské povstání roku 1846.

V Německu, pokud buržoazie vystupuje revolučně, bojuje komunistická strana společně s ní proti absolutní monarchii, feudálnímu pozemkovému vlastnictví a reakční maloburžoazii.

Komunistická strana však nepřestává ani na okamžik pěstovat mezi dělníky co nejjasnější vědomí nepřátelského protikladu mezi buržoazií a proletariátem, aby němečtí dělníci mohli okamžitě využít společenských a politických podmínek, které musí s sebou přinést panství buržoazie, jako zbraně proti ní samé, aby po svržení reakčních tříd byl v Německu ihned zahájen boj proti buržoazii samé.

Tato strana byla tehdy zastoupena v parlamentě Ledru-Rollinem, v literatuře Louis Blankem, v denním tisku listem „La Réforme“ Název sociální demokracie znamenal, že tato část demokracie nebo republikánské strany, stejně jako původci tohoto názvu, měla víceméně socialistický nátěr. (Engelsova poznámka k anglickému vydání z roku 1888.)

Stranu, která se tehdy ve Francii nazývala socialistickodemokratickou, zastupoval v politickém životě Ledru-Rollin a v literatuře Louis Blanc, lišila se tedy jako den a noc od dnešní německé sociální demokracie. (Engelsova poznámka k německému vydání z roku 1890.)

K Německu obrazení komunisté svou hlavní pozornost, protože Německo stojí na prahu buržoazní revoluce a provede tento převrat za pokročilejších podmínek evropské civilizace vůbec a s mnohem vyspělejší proletariátem, než tomu bylo v Anglii v 17. a ve Francii v 18. století. Německá buržoazní revoluce může být tedy jen bezprostřední předehrou proletářské revoluce.

Zkrátka, komunisté všude podporují každé revoluční hnutí proti dosavadním společenským a politickým poměrům.

Vě všech těchto hnutích vyzdvíhují otázku vlastnictví jako základní otázku hnutí bez ohledu na to, zda už nabyla více nebo méně vyvinuté formy.

Komunisté konečně všude usilují o spojení a dorozumění demokratických stran všech zemí.

Komunisté pokládají za nedůstojné, aby tajili své názory a úmysly. Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu. Nechtě se panující třídy třesou před komunistickou revolucí! Proletáři v ní nemají co ztratit, leda své okovy. Dobýt mohou celý svět.

PROLETÁŘI VŠECH ZEMÍ, SPOJTE SE!

anarchie

zmatek, nepořádek; bezvládní, porušení společenského pořádku

asketismus

odříkání, odříkavý život

barbarské země

země na nízkém stupni kulturního rozvoje

baron

šlechtic, nižší šlechtický titul

cechovní organizace výroby

středověká organizace výroby, při níž jednotlivá výrobní odvětví, řemeslníci téhož oboru, tvořila uzavřené celky, které určovaly, kolik zboží se má vyrobit, stanovila ceny, rozdělovala odbyt atd.

čachr

nepoctivý obchod, nepoctivé jednání

despocie

samovláda, neomezená vláda panovníka; původně forma vlády ve východních starověkých státech

evangelium

církevní knihy, část bible pojednávající o životě a smrti Ježíše Krista; obsah evangelia tvoří podstatnou složku křesťanského církevního učení; přeneseně znamená též neomylné zásady, učení

destruktivní

ničivý, zhoubný, rozkladný

estét

ten, kdo hodnotí všechny životní jevy především podle toho, zda jsou krásné, vyznavač krásy

filantrop

lidumil, člověk, který chce řešit bídu zaviněnou vykořisťovatelským zřízením dobročinností bohatých jedinců

humanitář

zastánce dobročinnosti, falešný vyznavač lásky k člověku

individuum

jednotlivec, jedinec

kapitál

hodnota, která přináší nadhodnotu z vykořisťování námezdních dělníků; vyjadřuje vztah mezi třídou vlastníků kapitálu (výrobních prostředků, továren, půdy) a třídou vykořisťovaných dělníků, kteří svou prací vytvářejí nadhodnotu, a tak obohacují kapitalisty, zatímco jsou sami nuceni žít v bídě

komunikace

spojení, doprava, spojivé prostředky; sdělení, zpráva

konstituovat se

ustavit se, zorganizovat se

korporace

sdržení osob se stejnými zájmy nebo zaměstnáním, spolek

kosmopolitický

hlásící se k světoobčanství v reakčním buržoazním pojetí, které je lhostejné k vlastnímu národu, popírá jeho význam

Krakovské povstání 1846

protišlechtické povstání v polském městě Krakově, stalo se záminkou pro to, aby Rakousko obsadilo město svým vojskem

krautjunkeři

označení chudých šlechticů ve východním Prusku, hospodařících v minulém století na svých pozemcích zaostalým způsobem (kobytkáři)

krize obchodní

pravidelně se opakující období poklesu koupěschopnosti obyvatelstva v kapitalistickém hospodářství, kdy vyrobené zboží zůstává ležet na skladě, neboť pracující nemají dost prostředků, aby mohli nakupovat; podstata těchto krizí spočívá v kapitalistickém zřízení, v kapitalistickém vlastnictví výrobních prostředků, které zbídačuje třídu výrobců — námezdních dělníků

legitimisté

přívrženci politického směru hájícího zákonné (legitimní) nároky dědičného panovnického rodu na trůn

legitimisté francouzští

stoupenci bourbonského panovnického rodu, svrženého definitivně revolucí roku 1830; představitelé velkých pozemkových majetků, vystupovali proti moci velké buržoazie, představované králem Ludvíkem Orleánským (1830—1848); v tomto boji se lživě vydávali za obhájece pracujících proti buržoazii

liberalismus

svobodomyšlnost, snášenlivost; buržoazní politický směr, který vznikl v 19. století jako výraz boje buržoazie proti feudalismu, požadoval parlamentní zřízení, které by umožňovalo buržoazii větší podíl na moci, v hospodářské oblasti vyslovoval požadavek ostré soutěže; v období imperialismu svým protilidovým charakterem přešel na zcela reakční pozice

lumpenproletariát

společenská spodina, vrstva, která vzniká zbídačováním části proletariátu a středních vrstev obyvatelstva; nejednou se dává využívat buržoazií pro její reakční cíle proti proletariátu

manufaktura

výrobní podnik založený na ruční práci dělníků, v němž každý dělník vykonává určitý stále stejný pracovní úkon; způsob kapitalistické výroby v období počátků kapitalismu, který předcházela výrobu tovární

meliorace

soubor opatření k zlepšení zemědělské půdy, především pomocí zavlažování nebo odvodňování

Mladá Anglie

skupina anglických politiků a spisovatelů, která vznikla v 40. letech 19. století; vyjadřovala nespokojenost venkovské šlechty s rostoucí mocí buržoazie

monopolizovat

činit si výhradní právo na něco

mystický

tajemný, založený na víře v nadpřirozené síly

oficiální

úřední, odpovídající stanovisku úředních míst

pamflet

ostrý, polemický zesměšňující drobný literární útvar, rozšiřovaný s cílem pohánět odpůrce

paskvil

urážlivý písemný projev, který má zesměšnit, urazit druhého; nepodařená urážející napodobenina

páter

duchovní, kněz

patricij

příslušník rodové šlechty ve starověkém Římě, jediný plnoprávný občan tehdejší společnosti; starousedlý měšťan

pauper

člověk, který upadl do bídy, chudás

pauperismus

hromadná chudoba širokých lidových vrstev, charakteristická pro třídní vykořisťovatelské společnosti

pedantský

malicherný, puntičkářský, lpějící na nepodstatných drobnostech

periodický

pravidelně v určitých obdobích se opakující

plebejec

příslušník neplnoprávného svobodného obyvatelstva v starověkém Římě; obecné označení pro příslušníka nižších vrstev městského obyvatelstva, které se nepodílí na moci

produkt

výrobek, výsledek nějaké činnosti

progresivní daň

daň odstupňovaná podle výše platu tak, že vyšší platy jsou zdaněny vyšším procentem než platy nižší

provincie

označení většího správního celku v některých zemích; venkovské oblasti vzdálené od hlavního města, obvykle s nižší hospodářskou i kulturní úrovní

rab, rabský

otrok, otrocký

reprodukce

obnova; v ekonomickém smyslu stálé obnovování, opakování výrobního procesu, nutné pro existenci a vývoj lidské společnosti

renta

výnos, výtěžek, příjem; pravidelný bezpracný důchod plynoucí z nějakého majetku

renta zemědělská

výnos ze zemědělské půdy, vytvořený prací zemědělských výrobců (např. nájemců půdy nebo námezdních zemědělských dělníků), který si přivlastňuje majitel půdy

rentier

člověk žijící z bezpracných důchodů (rent) plynoucích z jeho vlastnictví půdy, cenných papírů apod.

sekta

skupina, která se pro rozdílné názory odštěpila od větší organizace, např. církve, politického hnutí apod.

suita

doprovod panovníka nebo feudálního pána; přeneseně i skupina lidí soustřeďujících se kolem nějaké významné osobnosti

šosáctví

omezenost, zpátečnictví

šosák

člověk bez širšího rozhledu, lpící na zastaralých názorech

tautologie

vyjádření věci pomocí několika slov téhož významu; opakování téže myšlenky jinými slovy

tiráda

záplava prázdných slov, mnohomluvnost

tradeuniony (Trade Unions)

dělnické odborové organizace v Anglii, které vznikly počátkem 19. století; prosazovaly názor, že dělnické hnutí má bojovat pouze za hospodářské požadavky, a odmítaly politickou formu boje proti buržoazii

utopický

usilující o nemožné, neuskutečnitelný

vazal

poddaný feudálního pána, závislý, podřízený člověk

živá práce

souhrn fyzických a duševních schopností člověka, které vynakládá v pracovním procesu, na rozdíl od mrtvé práce, která byla vynaložena již dříve na výrobu strojů a která se tak jejich prostřednictvím dále podílí na výrobním procesu a na vytváření nových hodnot

O B S A H

Předmluva	5
Manifest komunistické strany	15
I. Buržoové a proletáři	17
II. Proletáři a komunisté	27
III. Socialistická a komunistická literatura	34
1. Reakční socialismus	34
a) Feudální socialismus	34
b) Maloburžoazní socialismus	35
c) Německý aneb pravý socialismus	36
2. Konzervativní aneb buržoazní socialismus	38
3. Kritickoutopistický socialismus a komunismus	39
IV. Stanovisko komunistů k různým opozičním stranám	42
Slovníček cizích slov a pojmů	44

KAREL MARX
BEDŘICH ENGELS

Manifest komunistické strany

Podle textů Marxových a Engelsových Spisů přeložil Ladislav Štoll
Obálku navrhl Pavel Hrach

Vydalo Státní pedagogické nakladatelství, n. p., v Praze roku 1988
jako svou publikaci č. 34-09-18/10

Odpovědná redaktorka dr. Běla Plechanovová

Výtavná redaktorka Zdeňka Drahokoupilová

Technická redaktorka Jiřina Perglová

Podle imprimované předlohy vytiskly

Moravské tiskařské závody, n. p., Olomouc

Formát papíru 86 x 122 cm

AA 3,00 - VA 3,34

Tematická skupina a podskupina 02/84

Náklad 16 000 výtisků

Vydání 10.

Cena brožovaného výtisku Kčs 3,50

101/23, 811

1282

14-152-88 Kčs 3,50